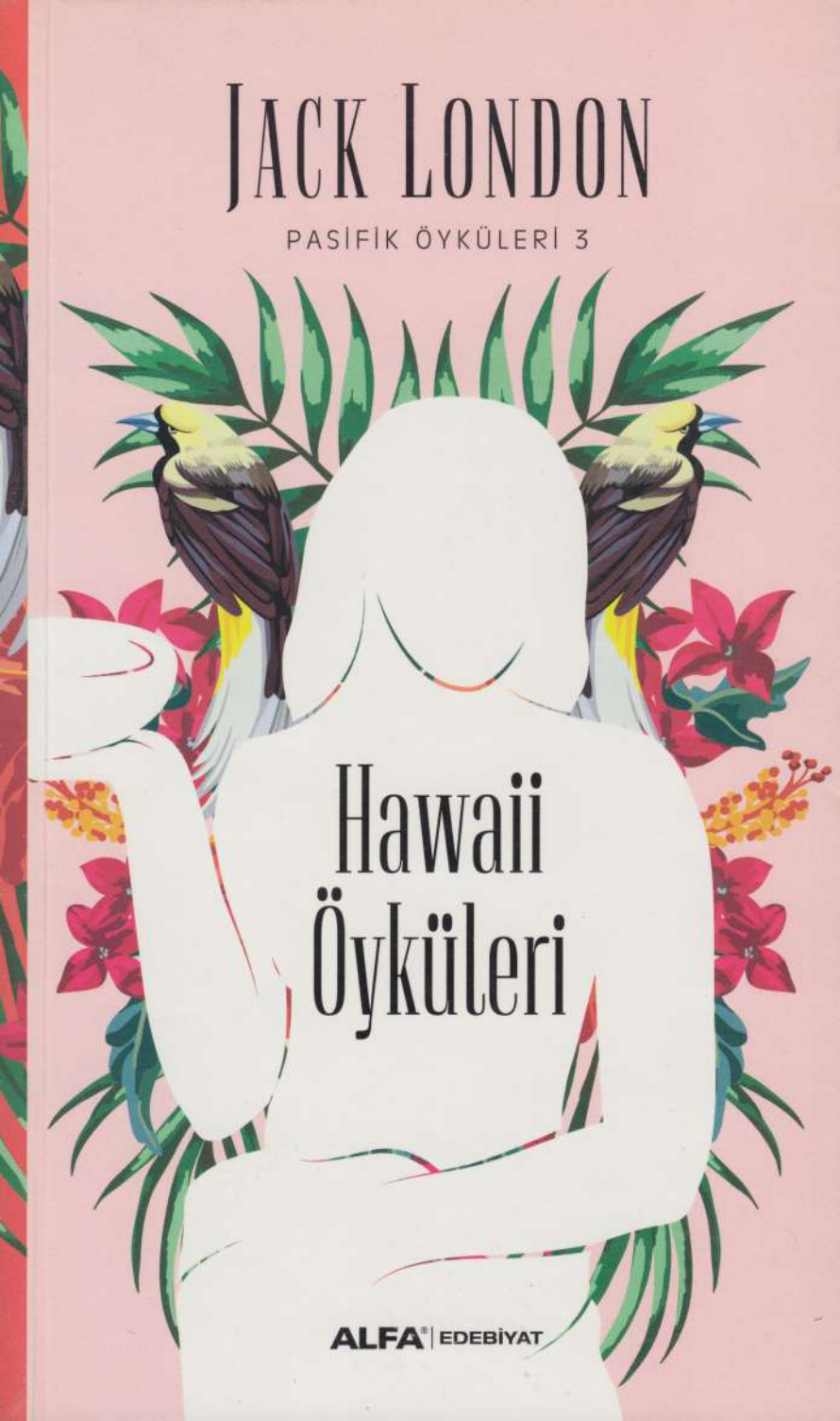
JACK LONDON

PASİFİK ÖYKÜLERİ 3

Hawaii Öyküleri

ALFA | EDEBİYAT

JACK LONDON (1876–1916)

San Fransisco doğumlu ABD'li gazeteci ve roman yazarı. İnsan ve insanın doğayla olan mücadelesini tüm gerçekliğiyle anlattığı romanlarıyla ün saldı. Küçük yaşlarda çalışmaya başladı, şehir kütüphanesinde okuduğu kitaplarla kendi kendini eğitti. Okuduğu serüven romanlarından farksız, macerelarla dolu bir hayat sürdü. İstridye korsanlığı yaptı, türlü işlere girip çıktı, serserilik yaptı, hapis yattı, sosyalizmin aktif bir destekleyicisi olmasına rağmen ırklar hakkında tartışmalı görüşler besledi. 1897'de Klondike'a altın aramaya gidenlere katıldı ve *Vahşetin Çağrısı*, *Beyaz Diş* gibi en tanınmış kitaplarını buradaki deneyimlerinden yararlanarak yazdı. Yazdıklarından yüksek gelir elde eden ilk yazarlardan biriydi. İki kez evlendi ve 1916'da çiftliğinde öldü. Morfin kullandığı için pek çok kaynakta intihar ettiği söylense de ölüm raporunda üremiden öldüğü yazar. Önemli romanları şunlardır: *Vahşetin Çağrısı* (1903), *Deniz Kurdu* (1904), *Beyaz Diş* (1906), *Demir Ökçe* (1908), *Martin Eden* (1908), *John Barleycorn* (1913).

MEHMET MORALI

1956'da İstanbul'da doğdu. Saint Joseph Lisesini ve Boğaziçi Üniversitesi, Elektrik–Elektronik Mühendisliği Bölümünü bitirdi. 1996'dan bu yana İngilizce ve Fransızcadan çeviri yapıyor. Önemli çevirilerinden bazıları: David Harvey, *Sosyal Adalet ve Şehir* (2006, Metis); Mark Mazower, *Karanlık Kıta: Avrupa'nın 20. Yüzyılı* (2003, 2008); Olivier Roy, *Yeni Orta Asya ya da Ulusların İmal Edilişi* (2009, Metis); Sevtap Demirci, *Belgelerle Lozan: Taktik–Stratejik–Diplomatik Mücadele*, 1922–1923 (2011, Alfa); Nadia El Cheikh, *Arapların Gözüyle Bizans* (2012, Alfa); M. Naim Turfan, *Jön Türklerin Yükselişi* (2013, Alfa); Susan Wise Bauer, *Antik Dünya* (2013, Alfa), Susan Wise Bauer, *Ortaçağ Dünyası* (2014, Alfa).

Stories of Hawaii: Hawaii Öyküleri
© 2015, ALFA Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.

Kitabın Türkçe yayın hakları Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.'ne aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

Yayıncı ve Genel Yayın Yönetmeni M. Faruk Bayrak
Genel Müdür Vedat Bayrak
Yayın Yönetmeni Mustafa Küpüşoğlu
Kitap Editörü Tülin Er
Kapak Tasarımı Adnan Elmasoğlu
Sayfa Tasarımı Zuhal Turan

ISBN 978-605-171-146-1
1. Basım: Eylül 2015

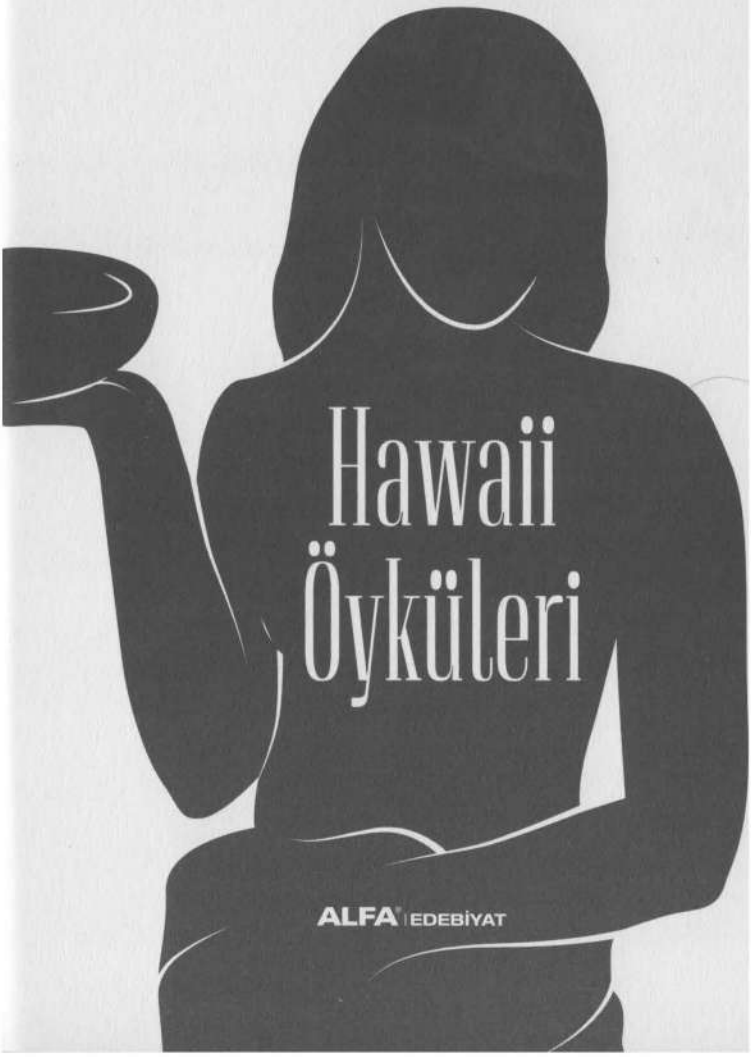
Baskı ve Cilt
Melisa Matbaacılık
Çiftehavuzlar Yolu Acar Sanayi Sitesi No: 8 Bayrampaşa–İstanbul
Tel: 0(212) 674 97 23 Faks: 0(212) 674 97 29
Sertifika no: 12088

Alfa Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.
Alemdar Mahallesi Ticarethane Sokak No: 15 34410 Fatih–İstanbul
Tel: 0(212) 511 53 03 (pbx) Faks: 0(212) 519 33 00
www.alfakitap.com – info@alfakitap.com
Sertifika No: 10905

JACK LONDON

PASİFİK ÖYKÜLERİ 3

Çevirmen Mehmet Moralı

Hawaii Öyküleri

ALFA EDEBİYAT

İçindekiler

Gurur Evi, 7
Cüzamlı Koolau, 29
Hoşça Kal, Jack, 51
Aloha Oe, 65
Chun Ah Chun, 75
Kona'nın Şerifi, 93

Gurur Evi

Percival Ford neden burada olduğunu düşünüyordu. Dans etmezdi. Ordu mensuplarına düşkün değildi. Gene de hepsini tanıyordu – Seaside'ın geniş verandasında yürüyüp dolanan, taze kolalanmış beyaz üniformaları içinde subaylar, siyah–beyaz kıyafetli siviller ve omuzlarıyla kollarını açıkta bırakan elbiseleriyle kadınlar. *Yirminci,* Honolulu'da iki yıl geçirdikten sonra, yeni görev yeri olan Alaska'ya doğru yola çıkacaktı ve Percival Ford, Adalardaki önemli adamlardan biri olduğundan çaresiz bütün subayları ve eşlerini tanıyordu.

Ama tanımakla sevmek arasında büyük bir uçurum vardır. Ordu kadınları onu birazcık da olsa korkutuyordu. En çok hoşlandığı kadınlardan –yaşlı hanımlar, evde kalmış kadınlar, gözlüklü genç kadınlar ve kilisede, kütüphanede ve çocuk yuvası komitelerinde karşılaştığı, katkı ve öğüt almak için süklüm püklüm ona yanaşan her yaştan ciddi kadın-

lar– hayli farklı olurlardı. Üstün zekâsı, büyük serveti ve Hawaii'nin ticari hiyerarşisinde işgal ettiği yüksek mevkiiyle o kadınlara hükmederdi. Üstelik onlardan hiç de çekinmezdi. Cinsiyet, onlarla bir sorun oluşturmazdı. Evet, öyleydi. Onlarda, yaşamın buyurgan kabalığının ötesinde bir şeyler vardı. Müşkülpesentti, bunu kendisi de kabul ediyordu ve bu ordu kadınları, omuzları açıkta, kolları çıplak, doğrudan ona bakan gözleri, canlılıkları ve meydan okuyan kadınsılıklarıyla hassasiyetlerine dokunuyorlardı.

İçki ve sigara içip küfrederek hayatı hafife alan ve bedenin kabalığına, en az kadınları kadar utanmazca bakan ordu erkekleriyle de iyi anlaşıyor değildi. Ordu erkeklerinin yanında kendini daima aykırı hissederdi. Hep arkasından güldüklerini ya da ona acıdıklarını, tahammül ettiklerini düşünürdü. Üstelik yakınlık gösterip ondaki bir eksikliğin altını çizer, onlarda olup da kendisinde olmayan ve sahip olmadığı için de Tanrı'ya şükrettiği o şeye dikkat çeker gibiydiler. Pöf! Onlar da karıları gibiydi!

Aslında Percival Ford ne kadınlara ne de erkeklere göre bir adamdı. Bir baksanız, bunun nedenini anlardınız. Sağlam bir bünyesi vardı, hiçbir zaman bir hastalığa yakalanmamıştı, hatta basit bir rahatsızlık bile geçirmemişti ama canlılıktan yoksundu. Olumsuz bir organizması vardı. O uzun ve dar suratı, ince dudakları, cılız yanakları ve o küçük keskin gözleri ateşli bir kan besleyip şekillendirmiş olamazdı. Saman bir dam gibi duran, toz rengi, düz ve seyrek saçlar da; o narin, ince, neredeyse gagaya benzer burun da hasis toprakları işaret ediyordu. Güçsüz kanı ondan yaşamın bü-

yük bölümünü esirgemiş, ancak bir tek konuda aşırı olmasına izin vermişti, bu da doğruluktu. Doğru davranış üzerine kafa patlatıp uğraşmış; nasıl sevmek ve sevilmek sıradan yaradılış için gerekliyse, doğru davranmak da onun için gerekli olmuştu.

Verandayla kumsal arasındaki algaroba ağaçlarının altında oturuyordu. Gözleri dans edenlerin üzerinde dolaştıktan sonra bakışlarını kaçırdı ve denize, yumuşak sesli dalgaların üzerinden, ufka yakın bir yerde parlayan Güney Haçı'na baktı. Kadınların çıplak omuzlarıyla kollarından rahatsız oluyordu. Bir kızı olsaydı, buna kesinlikle izin vermezdi. Ama bu varsayım da düpedüz bir soyutlamaydı. Düşünme sürecine içsel bir kız çocuk görüntüsü eşlik etmiyordu. Kolları ve omuzları olan bir kız görmüyordu. Bunun yerine, o uzak evlilik olasılığı karşısında gülümsedi. Otuz beş yaşındaydı ve kişisel bir aşk deneyimi yaşamadığından, buna hayali değil, hayvani bir şeymiş gibi bakıyordu. Herkes evlenebilirdi. Japon ya da Çinli ameleler, şeker plantasyonlarında ya da pirinç tarlalarında çalışırken evleniyorlardı. Değişmez bir şekilde, ilk fırsatta evleniyorlardı. Bu, yaşam cetvelinde çok aşağıda oldukları içindi. Onlar için yapacak başka bir şey yoktu. Ordu erkekleri ve kadınları gibiydiler. Ama onun için, başka ve daha yüksek şeyler vardı. O onlardan –hepsinden– farklıydı. Nasıl olduğuyla gurur duyuyordu. Aşağılık bir aşk birlikteliğinden doğmamıştı. Yüce bir görev ve davaya bağlılık düşüncesinden doğmuştu. Babası aşk için evlenmemişti. Aşk, Isaac Ford'u hiçbir zaman yolundan saptırmamış olan bir çılgınlıktı. Yaşam mesajıyla

kâfirlere uzanma çağrısına karşılık verdiğinde, evlilik düşüncesi ve arzusuna sahip değildi. O ve babası, bu konuda benzeşiyorlardı. Ama Misyon Kurulu iktisadiydi. New England tutumluluğuyla düşünüp taşınmış ve evli misyonerlerin kafa başına daha ucuz ve daha verimli olduğuna karar vermişti. Dahası bu durum ona bir eş de sağlamıştı; onun gibi evlilik düşüncesine sahip olmayan, yalnızca kâfirler arasında Tanrı'nın işini yapmayı amaçlayan başka bir hevesli ruh. Birbirlerini ilk kez Boston'da görmüşlerdi. Kurul onları bir araya getirip her şeyi ayarlamıştı ve bir hafta sonra evlenip Ümit Burnunun diğer ucuna doğru uzun yolculuklarına başlamışlardı.

Percival Ford, böylesi bir birliktelikten doğduğu için gurur duyuyordu. Üstün bir konumda doğmuştu ve kendisini ruhani bir aristokrat olarak görüyordu. Babasıyla da gurur duyuyordu. Bu onun için bir tutkuydu. Isaac Ford'un dik, ağırbaşlı görüntüsü gururuna dağlanmıştı. Masasının üzerinde Tanrı'nın bu askerinin bir minyatür resmi vardı. Yatak odasında Isaac Ford'un, Monarşi yönetiminde başbakanken yapılmış bir portresi asılıydı. Isaac Ford, makam ve dünyevi varlığa özenmiş değildi ama başbakan ve daha sonra da banker olarak misyonerlik davasına büyük hizmeti dokunmuştu. Alman, İngiliz ve tüm tüccar halk ticari bir ruh kurtarıcısı olarak Isaac Ford'a dudak bükmüştü ama o, oğlu, işin doğrusunu biliyordu. Aniden feodal sistemden çıkan ve toprak mülkiyetinin doğası ve önemi konusunda bir fikri olmayan yerliler, geniş topraklarının parmaklarının arasından kayıp gitmesine izin verirken, tüccar güruhuyla kurbanları arasına

girip bereketli, geniş toprakları mülkiyetine geçiren Isaac Ford olmuştu. Bu nedenle tüccar güruhunun anısına saygı duymamasında şaşılacak bir şey yoktu. Ama muazzam mal varlığına hiçbir zaman kendi malı gibi bakmamıştı. Kendisini Tanrı'nın vekilharcı kabul ediyordu. Elde ettiği gelirle okullar, hastaneler, kiliseler inşa ettirmişti. Düşüşten sonra şekerin yüzde kırk gelir getirmesi onun suçu değildi; ne de kurduğu bankanın gelişip demiryolu şirketine dönüşmesi; ya da başka şeylerin yanında, dönümünü bir dolardan satın aldığı otlakların on sekiz ayda bir dönüm başı sekiz ton şeker vermesi. Hayır, doğrusunu isterseniz, Isaac Ford bir kahramanlık timsaliydi; adliye binasının önünde, I. Kamehameha'nın heykelinin yanında yer almaya layıktı. Isaac Ford gitmişti ama o, onun oğlu, aynı ustalıkla olmasa bile aynı kararlılıkla iyi işleri sürdürüyordu.

Gözlerini yeniden verandaya çevirdi. Otlardan yapılmış kemerleriyle utanmaz hula dansçılarıyla, kendi ırkından kadınların dekolteli dansları arasında ne fark olduğunu sordu kendine. Temelde bir farklılık var mıydı? Yoksa bu bir mevki farkı mıydı?

O bu soruna kafa yorarken, omuzuna bir el dokundu.

"Merhaba, Ford, burada ne yapıyorsunuz? Burası biraz fazla şenlikli değil mi?"

"Müsamahalı olmaya çalışıyorum, Dr. Kennedy, bakarken bile," diye vakarla yanıt verdi Percival Ford. "Oturmaz mısınız?"

Dr. Kennedy oturdu ve sertçe ellerini çırptı. Beyaz giysili Japon bir hizmetçi hemen seğirtti.

Kennedy'nin siparişi viski–soda oldu; sonra diğerine dönüp dedi ki:

"Size sormuyorum, tabii ki."

"Ama ben de bir şey alacağım," dedi Ford, kararlılıkla. Doktorun gözlerinde bir şaşkınlık ifadesi belirdi, hizmetçi de bekledi. "Oğlum, bir limonata lütfen."

Doktor kendisine bir şaka yapılmış gibi içtenlikle güldü ve hau ağacının altındaki müzisyenlere baktı.

"Vay canına, bu Aloha Orkestrası," dedi. "Salı akşamları Hawaii Otelinde olduklarını sanıyordum. Anlaşmazlık çıktı sanırım."

Gözleri bir an için durdu, sonra tüm diğer aletlerin eşliğinde bir Hawaii şarkısını gitarıyla çalıp söyleyen adama döndü.

Şarkıcıya bakarken yüzü ciddileşti, yanındakine dönerken hâlâ ciddiyetini koruyordu.

"Ford, bakın, Joe Garland'ın yakasını bırakmanızın zamanı gelmedi mi? Anladığım kadarıyla Terfi Komitesinin onu şu sörf tahtası önerisiyle Birleşik Devletlere göndermesine karşısınız ve bu konuyu sizinle konuşmak istiyordum. Ülkeden çıkmasından memnuniyet duyacağınızı sanıyorum. Ona uyguladığınız zulme son vermek için iyi bir yol olurdu."

"Zulüm mü?" Percival Ford'un kaşları soru sorar gibi kalktı.

"Adına ne derseniz işte," diye devam etti Kennedy. "Zavallının yıllardır peşindesiniz. Bu onun suçu değil. Bunu siz bile kabul edersiniz."

"Onun suçu değil mi?" Percival Ford'un ince dudakları bir anlığına iyice kapandı. "Joe Garland ah-

laksız ve avarenin teki. O hep bir serseri, bir günahkâr oldu."

"Ama bu böyle onun peşinde olmanız için bir neden değil. En başından beri sizi izledim. Kolejden dönüp onun plantasyonda dışarıdan *luna** olarak çalıştığını gördüğünüzde ilk yaptığınız iş onu kovmak oldu – milyonlarınızla siz ve ayda altmış dolarıyla o."

"İlk yaptığım iş bu olmadı," dedi, komitelerde kullanmaya alışık olduğu tarafsız sesle Percival Ford. "Önce onu uyardım. Gözetmen onun yetenekli bir *luna* olduğunu söyledi. Bu açıdan, ona bir itirazım olmadı. Sorun çalışma saatlerinin dışında yaptıkları. Yaptığım işleri benim yaptığımdan daha büyük bir hızla bozdu. Geceleri Joe Garland cehennemden gelen ezeli gitar ve ukulelesini tıngırdatmasıyla, çok içmesiyle ve hula dansıyla ortadayken pazar okullarının, gece okullarının ve dikiş derslerinin ne faydası olur? Uyardıktan sonra –hiç unutmayacağım– barakaların orada ona rastladım. Geceydi. Sahneye şahit olmadan da hula şarkılarının sesini duyabiliyordum. Üstelik sonra kızlar olduğunu gördüm; utanmazca, ay ışığında dans ediyorlardı – temiz yaşam ve doğru davranış öğretmeye çalıştığım kızlar. Orada üç kız vardı, hatırlıyorum, Misyon okulundan yeni mezun olmuşlardı. Tabii ki Joe Garland'ı kovdum. Hilo'da da aynı şeyin olduğunu biliyorum. Mason ve Fitch'i onu kovmaya ikna ettiğimde insanlar haddimi aştığımı söylediler. Ama bunu yapmamı isteyenler misyonerlerdi. Oluşturduğu menfur örnekle onların yaptığını bozuyordu."

---

* Luna: Hawaii dilinde ustabaşı –çn.

"Sonrasında demiryoluna, sizin demiryolunuza girdiğinde nedensiz kovuldu," diye karşı çıktı Kennedy.

"Hiç de değil," oldu Ford'un hızla gelen yanıtı. "Özel ofisime çağırıp onunla yarım saat konuştum."

"Yetersiz olduğu için mi kovdunuz?"

"Ahlak dışı davranışlarından, lütfederseniz."

Dr. Kennedy sinir bozucu bir sesle güldü. "Size hem yargıç hem de jüri olma hakkını kim verdi? Toprak sahipliği size, sizin için çalışanların ölümsüz ruhlarını denetleme hakkını mı veriyor? Ben sizin doktorunuzum. Yarın viski–soda içmeyi bırakmazsam, işverenliğinizi kaybedeceğim yolunda bir emir mi alacağım? Öf, Ford, yaşamı fazla ciddiye alıyorsunuz. Üstelik Joe şu kaçakçılık belasına bulaşarak (o zaman da sizin için çalışmıyordu), size haber gönderip cezasını ödemenizi istediğinde, onu ortada bıraktınız ve resifte altı ay ağır iş yaptı. Unutmayın, Joe Garland'ı o sefer yüzüstü bıraktınız. Onu bir kenara attınız, hem de sertçe; ama okula ilk geldiğiniz günü anımsıyorum –biz yatılıydık, siz ise yalnızca bir gündüzcüydünüz– kabul edilmeniz gerekiyordu. Yüzme tankında üç kez suyun altına inmek gerekiyordu – anımsarsınız, her yeni oğlanın yapması gereken bir şeydi bu. Siz ise kaçındınız. Yüzme bildiğinizi inkâr ettiniz. Korkmuştunuz, isteriktiniz..."

"Evet, biliyorum," dedi yavaşça Percival Ford. "Korkmuştum. Yalandı, çünkü yüzme biliyordum... Korkmuştum işte."

"Peki, o zaman sizin için kimin dövüştüğünü de anımsıyor musunuz? Kim sizin için sizinkinden daha

büyük bir yalan söyledi ve yüzemediğinizi bildiğine yemin etti? O sırada yüzme *bildiğinizi* keşfetmiş olan diğer çocuklar tarafından tanka atılıp neredeyse boğulduğunuzda, kim tanka atlayıp sizi çıkardı?"

"Tabii ki biliyorum," dedi öteki buz gibi bir sesle. "Ama çocuklukta yapılan cömertçe bir hareket, ömür boyu yanlış yaşamak için bir özür teşkil etmez."

"Size hiç yanlış yaptı mı? Şahsen ve doğrudan, demek istiyorum?"

"Hayır," oldu Percival Ford'un yanıtı. "Benim konumumu kusursuz kılan da bu. Ona karşı kişisel bir kinim yok. O kötü biri, o kadar. Yaşamı kötü..."

"Bu da yaşamın nasıl yaşanması gerektiği konusunda sizinle aynı kanıda olmadığını söylemenin başka bir yolu," diye sözünü kesti doktor.

"İsterseniz öyle deyin. Önemi yok. O bir avare..."

"Nedeni var," diye kesildi sözü, "onu kovduğunuz işleri düşünürsek."

"O ahlaksız..."

"Of, Ford, dursanıza. O konuya girmeyin. Siz safkan New England soyusunuz. Joe Garland yarı yarıya Kanaka.* Sizin kanınız ince. Onunki sıcak. Yaşam sizin için bir şey, onun için başka bir şey. O yaşam boyunca gülüyor, şarkı söylüyor, dans ediyor, hayat dolu, âlicenap, çocuksu, herkesin dostu. Siz yaşamı gezici bir dua çarkı gibi yaşıyorsunuz, doğru olanlar dışında kimsenin dostu değilsiniz; doğru olanlar da doğrunun ne olduğu konusunda sizinle aynı görüşte olanlar tabii. Sonunda ne diyebiliriz? Münzevi

* Kanaka: Polinezya dilinde "halk" anlamına gelen sözcük. Polinezyalılar bunu kendileri için kullanırlar –çn.

bir yaşam sürüyorsunuz. Joe Garland dostça yaşıyor. Yaşamdan en fazla kim yararlandı? Biliyorsunuz, biz yaşamak için ücret alıyoruz. Parası çok az olduğunda, bir işi bırakıyoruz ve inanın bana, bütün akılcı intiharların nedeni de iştir. Sizin yaşamdan aldıklarınızla, o açlıktan ölür. Anlıyor musunuz, o başka türlü yapılmış. Siz de onun aldıklarıyla açlıktan ölürsünüz, yani şarkı söylemek, sevmek..."

"Şehvet, kusuruma bakmazsanız," diye kesildi sözü.

Dr. Kennedy gülümsedi.

"Aşk, sizin için, sözlükten baktığınız üç harfli bir sözcük. Ama aşk, canlı ve pır pır atan gerçek aşk, siz onu bilmiyorsunuz. Eğer Tanrı sizi ve beni yarattıysa, erkeği ve kadını, inanın bana aşkı da yarattı. Ama konuya dönersek. Artık Joe Garland'ın peşini bırakmanızın zamanı geldi. Size yakışmıyor, üstelik korkakça. Yapmanız gereken eğilip ona elinizi uzatmak."

"Neden siz değil de ben?" diye sordu diğeri. "Neden siz ona elinizi uzatmıyorsunuz?"

"Uzattım. Şimdi de uzatıyorum. Terfi Komitesinin onu gönderme önerisini reddetmenizi önlemeye çalışıyorum. Hilo'da, Mason ve Fitch'in yanındaki işi ona ben buldum. Ona yarım düzine iş buldum, hepsinden kovdurdunuz. Ama bunu boş verin. Bir şeyi unutmayın –biraz samimiyetin size bir zararı dokunmaz– Joe Garland'a bir kabahat daha yüklemek adil değil ve bunu yapmanın en az size yakıştığını da biliyorsunuz. Bu tatsız bir şey. Açıkça, yakışıksız."

"Şimdi sizi anlayamıyorum," diye yanıtladı Percival Ford. "Garip bir soyaçekim ve kişisel so-

rumsuzluk kuramıyla dolaşıyorsunuz. Ama bir kuramın, Joe Garland'ın yaptığı kötülüklerden sorumsuz olduğunu ama benim bunlardan şahsen sorumlu –Joe Garland da dahil olmak üzere herkesten fazla sorumlu– tutulabileceğimi savunabilmesini anlamak beni aşar."

"Beni anlamanızı engelleyen bir incelik ya da zevk sorunu," diye yanıtı yapıştırdı Dr. Kennedy. "Toplumun çıkarı açısından, bazı şeyleri zımnen görmezden gelmek pek güzel ama siz zımnen görmezden gelmekten de fazlasını yapıyorsunuz."

"Tanrı aşkına, neymiş benim zımnen görmezden geldiğim!"

Dr. Kennedy kızmıştı. Viski-sodadan daha koyu bir kırmızılık suratını kaplamıştı; şöyle yanıt verdi:

"Babanızın oğlu."

"Bu da ne demek?"

"Allah kahretsin be adam, benden bundan daha açık konuşmamı isteyemezsiniz. Ama isterseniz, pekâlâ –Isaac Ford'un oğlu– Joe Garland kardeşiniz."

Percival Ford suratında rahatsız ve şoke olmuş bir ifadeyle sessizce oturuyordu. Kennedy merakla ona baktı ve yavaşlayan dakikalar geçtikçe utanıp korktu.

"Tanrım!" dedi sonunda. "Bilmediğinizi söylemeyeceksiniz, değil mi?"

Yanıt olarak, Percival Ford'un yanakları ağır ağır griye döndü.

"İğrenç bir şaka," dedi. "İğrenç bir şaka!"

Doktor kendini toplamıştı.

"Herkes biliyor," dedi. "Bildiğinizi sanıyordum. Bilmediğinize göre, öğrenmenizin vaktidir ve ko-

nuyu açıklığa kavuşturma şansını elde ettiğim için memnunum. Joe Garland ve siz kardeşsiniz; üvey kardeş."

"Bu bir yalan," diye haykırdı Ford. "Doğru söylemiyorsunuz. Joe Garland'ın annesi Eliza Kunilio'ydu." (Dr. Kennedy başıyla onayladı.) "Onu çok iyi anımsıyorum, ördek havuzunu ve gölevez bahçesini. Babası Joseph Garland'dı, lodosçu.*" (Dr. Kennedy başını salladı.) "Daha iki–üç yıl önce öldü. Sarhoşun tekiydi. Joe da ahlaksızlığını oradan almış. İşte size soyaçekim."

"Kimse size söylememiş," dedi şaşkınlıkla Kennedy, biraz duraksadıktan sonra.

"Dr. Kennedy, feci bir şey söylediniz, bu olmamış gibi yapamam. Ya kanıtlarsınız ya da..."

"Kendiniz kanıtlayın. Dönüp ona bir bakın. Profilini görüyorsunuz. Burnuna bakın. Isaac Ford'un burnu. Sizinki bunun daha ince bir modeli. Bakın, hatlar daha dolgun ama aynen oradalar."

Percival Ford, hau ağacının altında enstrümanını çalan Kanaka meleze baktı ve bir aydınlanmayla, kendi hayaletine bakar gibi oldu. Her hattı, ardı ardına, reddedilemez bir benzerliğe işaret eder gibiydi. Ya da daha doğrusu, kendisi o diğer adaleli ve cömertçe yapılı adamın hayaleti gibiydi. Üstelik onun hatları da öbürününkiler de hep Isaac Ford'u anımsatıyordu. Hiç kimse bunu ona söylememişti. Isaac Ford'un yüzünün bütün hatlarını biliyordu. Babasının minyatürleri, portreleri ve fo-

* Lodosçu: Hayatını kıyıya vuran enkazları toplayarak kazanan kimse –ed.n.

toğrafları zihninden geçiyor ve orada burada, ardı ardına karşısındakinin yüzünde aşinalıklar ve benzerlikler üzerine müphem ipuçları görebiliyordu. Karşısındakinin gevşek ve duygulu hatlarında Isaac Ford'un ağırbaşlı hatlarını canlandırmak şeytanın işi olmalıydı. Bir kez, adam döndüğünde Percival Ford, Joe Garland'ın suratından ölmüş gitmiş babasının baktığını görür gibi oldu.

"Bu hiçbir şey değil." Dr. Kennedy'nin sözlerini hayal meyal duyabiliyordu. "O eski günlerde hepsi birbirine karışırdı. Bunu biliyorsunuz. Bütün yaşamınız boyunca gördünüz. Denizciler kraliçelerle evlendi ve prenseslere baba oldular; böyle şeyler işte. Adalarda bu olağan bir şeydi."

"Ama babam söz konusuysa değil," diye kesti Percival Ford.

"Yapacak bir şey yok." Kennedy omuz silkti. "Kozmik usare ve yaşamın dumanı. Yaşlı Isaac Ford ahlaken çok tutucuydu filan ve açıklamasının olmadığını biliyorum, hiç olmazsa kendi kendisine. Sizden daha fazla anladığını sanmıyorum. Yaşamın dumanı, o kadar. Bir şeyi unutmayın, Ford. Yaşlı Isaac Ford'da hafiften bir asi kan vardı ve bu da Joe Garland'a miras kaldı – hepsi, yaşamın dumanı ve kozmik usare; sizin payınıza ise Isaac'in sofu kanı düştü. Dolayısıyla sizin kanınızın soğuk, çok düzenli ve çok disiplinli olması, Joe Garland'a yüklenmenizi gerektirmez. Joe Garland sizin yaptığınızı bozduğunda, anımsayın ki bu her iki tarafta da bir eliyle yaptığını, diğer eliyle bozan Isaac Ford'dur. Siz Isaac Ford'un sağ elisiniz, diyelim; Joe Garland da sol eli."

Percival Ford yanıt vermedi ve Dr. Kennedy bu sessizlikte unutulmuş viski–sodasını bitirdi. Alanın öte yanından bir otomobil buyurgan bir korna öttürdü.

"Araç geldi," dedi Dr. Kennedy ayağa kalkarken. "Gitmem lazım. Sizi sarstığım için özür dilerim ama aynı zamanda buna memnunum da. Bir şeyi de bilmeniz gerekiyor; Isaac Ford'un asi kanı özellikle azdı ve Joe Garland hepsini almış. Bir şey daha: Babanızın sol eli sizi rahatsız ederse, ona vurmayın. Üstelik Joe iyidir. Doğrusunu isterseniz, bir ıssız adada beraber yaşamak üzere ikinizden birini seçecek olsam, Joe'yu seçerdim."

Küçük, çıplak bacaklı çocuklar etrafındaki çimenlikte oynayıp koşturuyordu; ama Percival Ford onları görmüyordu. Dik dik hau ağacının altındaki şarkıcıya bakıyordu. Hatta daha yakınında olmak için bir kez de yerini değiştirdi. *Seaside*'ın kâtibi, yaşlılıktan topallayıp isteksiz bacağını sürüyerek geçti. Adalarda kırk yıl geçirmişti. Percival Ford ona işaret etti, o da saygıyla yaklaştı; Percival Ford'un onu fark etmesine şaşırmıştı.

"John," dedi Ford, "bana bir bilgi vermeni istiyorum. Oturmaz mısın?"

Kâtip rahatsız bir şekilde oturdu, bu beklenmedik onur onu felç etmişti. Gözlerini kırparak diğerine baktı ve mırıldandı: "Evet efendim, teşekkür ederim."

"John, Joe Garland kim?"

Kâtip ona baktı, gözlerini kırpıştırdı, genzini temizledi ve bir şey demedi.

"Hadi," diye buyurdu Percival Ford. "Kim o?"

"Şaka yapıyorsunuz, efendim," dedi zar zor diğeri.

"Ciddi konuşuyorum."

Kâtip kendini biraz geri çekti.

"Bilmediğinizi söylemek istemiyorsunuz, değil mi?" diye sordu; sorunun kendisi bile bir yanıttı.

"Bilmek istiyorum."

"Şey, o..." John durdu ve çaresizce ona baktı. "Başkasına sorsanız daha iyi olmaz mı? Herkes biliyorsunuz sanıyordu. Biz hep düşündük ki..."

"Evet, devam et."

"Biz hep düşündük ki bu nedenle onunla uğraşıyorsunuz."

Isaac Ford'un fotoğrafları ve minyatürleri oğlunun beyninde uçuşuyordu; babasının hayaleti havada, tepesinde gibiydi. Kâtibin, "İyi akşamlar dilerim efendim," dediğini duydu ve adam topallayarak uzaklaşmaya başladı.

"John," dedi aniden.

John geri dönüp karşısında durdu, gözlerini kırpıştırıyor ve sinirli sinirli dudaklarını ıslatıyordu.

"Daha söylemedin, biliyor musun?"

"Ah, Joe Garland, değil mi?"

"Evet, Joe Garland. Kim o?"

"Sizin kardeşiniz, efendim, olmaması gerekirdi demek isterim."

"Teşekkürler, John. İyi geceler."

"Peki siz bilmiyor muydunuz?" diye sordu yaşlı adam, kritik an geçtiği için oyalanmaktan memnundu.

"Teşekkürler, John. İyi geceler," oldu aldığı yanıt.

"Evet efendim, teşekkürler efendim. Sanırım yağmur yağacak. İyi geceler efendim."

Yalnızca yıldızların ve ay ışığının doldurduğu açık gökyüzünden, püskürtülmüş buhara benzeyen çok ince bir yağmur yağdı. Kimse aldırmadı; çocuklar oyunlarına devam ettiler, çıplak ayaklarıyla koşuyor, kuma sıçrıyorlardı; işte birkaç dakikada geçmişti. Güneydoğuda *Diamond Head*, keskin kenarlarıyla siyah bir leke gibi, yıldızların önünde krater biçimi siluetini gösteriyordu. Uyuşuk aralıklarla dalgalar köpüklerini kumlardan aşırıp çimenlere eriştiriyor ve uzaklarda ay ışığındaki yüzücülerin siyah lekeleri fark ediliyordu. Bir vals söyleyen şarkıcıların sesi kesildi ve sessizlikte, ağaçların altından bir yerlerden bir kadının aşk çığlığı gibi kahkahası duyuldu. Bu Percival Ford'u şaşırttı ve Dr. Kennedy'nin sözlerini hatırlattı. Kumsala çekildikleri yerde, destekli kanoların orada baygın baygın yatan kadınlı erkekli Kanakaları gördü, zevk ve sefa içindeydiler, kadınlar beyaz holokular* giymişti; kanonun dümencisinin kolunun, böylesi bir holokunun üstünden kadının omuzuna dolandığını gördü. Daha ileride, lagünün girişinde kumsalın genişlediği yerde yan yana yürüyen kadınla erkeği gördü. Hafif verandaya yaklaştıklarında, kadının kolunun beline indiğini ve saran kolu ayırdığını gördü. Percival Ford yanlarından geçerken, tanıdığı bir kaptanla bir binbaşının kızına selam verdi. Yaşamın dumanı; öyleydi, uygun bir tümce. Bir kez daha, koyu algaroba ağaçlarının altından bir kadının aşk çığlığı olan kahkahası yük-

* Holoku: Özellikle Hawaii yöresinde giyilen, uzun kadın elbisesi –ed.n.

seldi; iskemlesinin yanından da Japon bakıcısının paylayarak sürüklediği çıplak bacaklı bir çocuk geçti. Şarkıcıların sesleri yavaşça eriyip bir Hawaii aşk şarkısına dönüştü; subaylarla kadınlar, kol kola, verandada kayıp dönüyorlardı ve algaroba ağaçlarının altındaki kadın bir kez daha güldü.

İşte, Percival Ford bütün bunlardan yalnızca hoşnutsuzluk duyuyordu. Kadının aşk kahkahası, başını beyaz holokuya dayamış olan kürekçi, kumsalda yürüyen çiftler, dans eden subaylarla kadınlar, aşk şarkıları söyleyen şarkıcıların sesleri ve orada, onlarla birlikte hau ağacının altında şarkı söyleyen kardeşi onu sinirlendiriyordu. Gülen kadın onu özellikle sinirlendiriyordu. İlginç bir düşünce silsilesi yükseliyordu aklında. O Isaac Ford'un oğluydu ve Isaac Ford'a olan onun başına da gelebilirdi. Bunu düşününce yanaklarının kızarıp belli belirsiz yandığını hissetti ve şiddetli bir utanç duydu. Aniden babasının cüzamlı olduğunu ve kendi kanında da bu feci hastalığın lekesini taşıyor olabileceğini öğrenmek gibiydi. Isaac Ford, o Tanrı'nın ağırbaşlı askeri – ikiyüzlü ihtiyar! Onunla herhangi bir lodosçu arasında ne fark vardı? Percival Ford'un inşa ettiği gurur evi kulaklarının içinde gümbür gümbür yıkılıyordu.

Saatler geçti, ordu mensupları gülüp dans ettiler, yerli orkestra çalmayı sürdürdü ve Percival Ford üzerine fırlatılmış olan ani ve yıkıcı sorunla boğuşup durdu. Yavaşça, dirsekleri masanın üzerinde, başı ellerinin arasında, herhangi bir yorgun misafir görünümünde dua etti. Danslar arasında ordu mensupları, kadınlar ve siviller etrafında toplaşıp

sıradan muhabbetler ettiler ve verandaya geri döndüklerinde, o da içindeki boğuşmayı kaldığı yerden sürdürdü.

Paramparça olmuş Isaac Ford idealini birleştirip yapıştırmaya koyuldu; tutkal olarak da kurnazca ve ince bir mantık yürüttü. Bu egoistlerin beyinlerindeki laboratuvarlarda oluşturulanlardandı ve işe yaradı. Babasının etrafındakilerden daha ince bir hamurdan yoğrulmuş olduğu apaçıktı; ama gene de yaşlı Isaac yalnızca oluşum sürecindeydi; o, Percival Ford ise olmuştu. Bunun kanıtı olarak, babasını onarmış ve aynı zamanda da kendisini yüceltmişti. İnce, küçük egosu muazzam boyutlara çıkmıştı. Affedecek kadar büyüktü. Bunun düşüncesiyle ışıldıyordu. Isaac Ford büyüktü ama o daha da büyüktü, çünkü Isaac Ford'u affedebiliyordu ve hatta onu anılarındaki kutsal yere yeniden yerleştiriyordu; gerçi burası pek de eskiden olduğu kadar kutlu değildi artık. Aynı zamanda, Isaac Ford'u yanlış tarafa attığı bir adımı görmezden geldiği için de alkışlıyordu. Pekâlâ, o da görmezden gelecekti.

Dans dağılmaya başlamıştı. Orkestra "Aloha Oe"yi bitirmiş, eve dönmeye hazırlanıyordu. Percival Ford ellerini çırpıp Japon garsonu çağırdı.

"Şu adama onu görmek istediğimi söyle," dedi Joe Garland'ı göstererek. "Şimdi buraya gelmesini söyle."

Joe Garland yaklaştı ve saygıyla birkaç adım ileride durdu, asabi asabi elindeki gitarla oynuyordu. Diğeri oturmasını söylemedi.

"Sen benim kardeşimsin," dedi.

"Eh, bunu herkes biliyor," oldu yanıt, şaşkın bir ifadeyle.

"Evet, öyle anlıyorum," dedi kuru bir ifadeyle Percival Ford. "Ama bu akşama kadar ben bilmiyordum."

Üvey kardeşi bunu izleyen sessizlikte rahatsızca bekledi, bu arada Percival Ford soğukkanlılıkla bir sonraki sözlerini düşünüyordu.

"İlk kez okula geldiğim ve çocukların başımı suya soktuğu günü anımsıyor musun?" diye sordu. "Niye bana arka çıktın?"

Üvey kardeşi mahcup mahcup gülümsedi.

"Bildiğin için mi?"

"Evet, ondan."

"Ama ben bilmiyordum," dedi Percival Ford, aynı kuru ifadeyle.

"Evet," dedi öteki.

Başka bir sessizlik oldu. Garsonlar verandanın ışıklarını söndürmeye başlamıştı.

"Şimdi... biliyorsun," dedi üvey kardeşi yalnızca.

Percival Ford kaşlarını çattı. Sonra düşünceli düşünceli diğerine baktı.

"Adaları terk edip bir daha geri dönmemek için kaç para istersin?" diye sordu.

"Bir daha gelmemek mi?" diye kekeledi Joe Garland. "Burası tek bildiğim ülke. Diğer ülkeler soğuk. Diğer ülkeleri bilmiyorum. Burada çok dostum var. Diğer ülkelerde 'Aloha Joe, evladım,' diyecek kimse olmayacak."

"Hiç geri gelme diyorum," diye yineledi Percival Ford. "*Alameda* yarın San Francisco'ya yelken açacak."

Joe Garland şaşırmıştı.

"Ama neden?" diye sordu. "Artık kardeş olduğumuzu biliyorsun."

"İşte o yüzden," oldu aldığı yanıt. "Senin de söylediğin gibi, herkes biliyor. Yaptığına değecek, bunu sağlayacağım."

Tüm beceriksizlik ve rahatsızlık hisleri Joe Garland'ı terk etmişti. Doğum ve mevki birleşmiş, tersine dönmüştü.

"Gitmemi mi istiyorsun?" diye sordu.

"Gitmeni ve bir daha asla dönmemeni istiyorum," diye yanıtladı Percival Ford.

İşte o anda, aniden ve kısa süreli olarak, kardeşini önünde dağ gibi yükselir görmesi ve kendisini de mikroskobik bir önemsizliğe indirgenmiş hissetmesi sağlandı. Ama insanın kendisini olduğu gibi görmesi iyi değildir, insan kendisini uzun süre böyle görüp de yaşayamaz; Percival Ford da yalnızca o anda kendisini ve kardeşini doğru bir perspektiften gördü. Bir sonraki an, zayıf ve doymak bilmez egosunun hükmü altına girdi.

"Dediğim gibi, karşılığını almanı sağlayacağım. Acı çekmeyeceksin. Sana iyi para ödeyeceğim."

"Peki," dedi Joe Garland. "Gideceğim."

Gitmeye davrandı.

"Joe," diye seslendi diğeri. "Yarın sabah avukatımı gör. Beş yüz peşin, uzak durdukça da her ay iki yüz."

"Çok cömertsin," diye yumuşak bir sesle yanıt verdi Joe Garland. "Çok cömertsin. Ama zaten, galiba o parayı istemiyorum. Yarın *Alameda*'yla gidiyorum."

Uzaklaştı ama veda etmedi.

Percival Ford ellerini çırptı.

"Oğlum," dedi Japon'a, "bir limonata."

Limonatasını içerken uzun uzun ve tatminkâr bir şekilde kendi kendine gülümsedi.

Cüzamlı Koolau

"Hasta olduğumuz için özgürlüğümüzü elimizden aldılar. Yasaya uyduk. Yanlış bir şey yapmadık. Ama gene de bizi hapishaneye koydular. Molokai bir hapishane. Bunu biliyorsunuz. Şuradaki Niuli'nin kız kardeşi yedi yıl önce Molokai'ye gönderildi. Onu o zamandan beri görmedi. Bundan sonra da görmeyecek. Ölene kadar orada kalmak zorunda. Onun istediği bu değil. Niuli'nin istediği de bu değil. Bu, ülkeyi yöneten beyaz adamların isteği. Peki, kim bu beyaz adamlar?

"Biliyoruz. Babalarımızdan ve babalarımızın babalarından duyduk. Kuzular gibi geldiler, tatlı sözlerle. Tatlı sözlerle konuşmalıydılar, çünkü biz çoktuk, güçlüydük ve bütün adalar bizimdi. Dediğim gibi, tatlı konuştular. İki türlüydüler. Bir türü, bize Tanrı'nın sözlerini vaaz etmek için iznimizi, lütfen iznimizi istedi. Diğer tür de bizimle ticaret yapmak için iznimizi, lütfen iznimizi istedi. Bu başlangıçtı. Bugün bütün

adalar onların. Bütün toprak, bütün hayvanlar, her şey onların. Tanrı'nın sözlerini vaaz edenler ile romun sözlerini vaaz edenler birleştiler ve büyük şefler oldular. Birçok odası olan evlerde, hizmetlerinde birçok hizmetçiyle krallar gibi yaşıyorlar. Hiçbir şeyi olmayanlar her şeye sahip ve siz ya da ben ya da herhangi bir Kanaka aç kalırsa, dudaklarını büküp, diyorlar ki 'Neden çalışmıyorsunuz? İşte plantasyonlar.'"

Koolau durdu. Bir elini kaldırdı ve eğri büğrü, yamru yumru parmaklarıyla siyah saçlarını çevreleyen japongülü tacını düzeltti. Ay ışığı sahneyi gümüşi bir renge büründürmüştü. Huzurlu bir geceydi ama etrafında toplanıp dinleyenlerin hepsi savaş kalıntılarına benziyordu. Suratları aslansıydı. Orada, bir suratta burnun olması gereken yerde boşluk görülüyordu; buradaysa bir elin çürüyüp gittiği yerde bir kol ucu vardı. Hepsi solgunun da ötesinde erkek ve kadınlardı, otuzu birden, çünkü üzerlerine canavarın izi düşmüştü.

Kokulu, ışıklı gecede çiçeklerle süslenmiş olarak oturuyorlar, dudakları kaba saba sesler çıkarıyor, gırtlakları Koolau'nun konuşmasını onaylar gibi hırıldıyordu. Onlar bir zamanlar kadın ve erkek olan yaratıklardı. Ama artık kadın ve erkek değillerdi. Canavardılar – surat ve biçim olarak insani olan her şeyin çirkin karikatürleri. Feci şekilde sakatlanmış ve şekilden çıkmışlardı, binlerce yıl cehennemde kalmış yaratıkları andırıyorlardı. Elleri, eğer varsa, kuş pençesi gibiydi. Suratları uygunsuz, hatalı, yaşamın mekanizmalarıyla oynayan çılgın tanrıların ezip yaraladığı şeylerdi. Orada burada çılgın Tanrı'nın yarı yarıya

bulaştırdığı hatlar göze çarpıyordu ve bir kadın, bir zaman gözlerinin bulunduğu çifte dehşet çukurlarından gözyaşı döküyordu. Kimileri acı çekiyor, göğüs kafeslerinden homurtular yükseliyordu. Diğerleri öksürüyor, sanki dokular yırtılıyormuş gibi sesler çıkarıyordu. İkisi geri zekâlıydı, yaratılırken arızalanmış muazzam maymunlar gibiydiler ama maymunlar bile onların yanında melek sayılırdı. Ay ışığında, altın rengi taçların altında dolanıp söyleniyorlardı. Kabarmış kulak memesi omuzunun üzerinde bir yelpaze gibi salınan biri, turuncu–kırmızı renklerde çok güzel bir çiçeği kaptı ve her hareketiyle gidip gelen korkunç kulak memesini süsledi.

Üstüne üstlük, Koolau kraldı. Burası da krallığıydı – çiçeklerle bezeli, vahşi keçilerin melemelerinin duyulduğu sarp tepeler ve uçurumlarla dolu bir boğaz. Üç kenarında tropik bitkilerin oluşturduğu fantastik duvar halılarının süslediği ve Koolau'nun tebaasının kayalık mekânlarını oluşturan mağara girişlerinin deldiği amansız duvarlar yükseliyordu. Dördüncü kenarda muazzam bir uçurum iniyor ve çok aşağılarda daha alçak tepelerin zirveleri ve kayalıklar görülüyor, bunların da diplerinde Pasifik Okyanusunun dalgaları köpüklenip kükrüyordu. İyi havalarda, bir tekne Kalalau Vadisinin girişini oluşturan kayalık sahile yanaşabilirdi ama havanın çok iyi olması gerekiyordu. Soğukkanlı bir dağcı sahilden, tepelerin arasındaki, Koolau'nun hükmettiği bu cebe, Kalalau Vadisinin başına tırmanabilirdi; ama bu dağcının gerçekten soğukkanlı olması ve aynı zamanda da vahşi keçilerin patikalarını bilmesi gerekiyordu. Şaşırtıcı olan,

Koolau'nun halkını oluşturan bu insan harabesi kitlesinin biçare sefaletlerini bu baş döndürücü keçi yollarından geçirip, bu ulaşılmaz noktaya çıkarabilmiş olmasıydı.

"Kardeşlerim," diye başladı Koolau.

Ama yerlerde sürünen o maymunsu acayipliklerden biri vahşi bir delilik çığlığı attı ve Koolau bu cırtlak kişnemenin kayalık duvarlarda gidip gelip, sessiz gecede yankılanarak durulmasını bekledi.

"Kardeşlerim, garip değil mi? Toprak bizimdi ve bakın, toprak bizim değil. Tanrı'nın sözlerinin ve romun sözlerinin vaizleri toprağa karşı bize ne verdiler? Bu topraklara karşı, herhangi biriniz, bir tek dolar aldınız mı? Gene de toprak onların ve buna karşılık bize bu topraklarda, onların topraklarında çalışabileceğimizi ve çabamızla ürettiklerimizin onların olacağını söylüyorlar. Ama eski günlerde, çalışmamız gerekmiyordu. Bir de hasta olduğumuzda, özgürlüğümüzü elimizden alıyorlar."

"Hastalığı kim getirdi, Koolau?" diye sordu zayıf ve uzun bir adam olan Kiloliana, suratı o kadar çok gülen bir keçi–adama benziyordu ki altında yarık toynaklar olmasını beklerdiniz. Yarıklar vardı tabii ama bunlar büyük yaralar ve kurşuni çürüklerdi. Ama gene de bu Kiloliana'ydı, aralarındaki en yürekli tırmanıcı, bütün keçi yollarını bilen ve Koolau'yla sefil takipçilerini Kalalau'nun kovuklarına getiren adam.

"Ah, iyi bir soru," diye yanıtladı Koolau. "Bir zamanlar atlarımızın otladığı kilometrelerce şekerkamışı tarlalarında çalışmayacağımız için, denizin

ötesinden bu Çinli köleleri getirdiler. Onlarla birlikte bu Çinli hastalığı da geldi – mustarip olduğumuz ve bu yüzden bizi Molokai'ye hapsedecek oldukları o hastalık. Biz Kauai'de doğduk. Diğer adalara da gittik, kimi orada, kimi burada, Oahu'ya, Maui'ye, Hawaii'ye, Honolulu'ya. Ama hep Kauai'ye döndük. Neden döndük? Bir nedeni olmalı. Çünkü Kauai'yi seviyoruz. Biz burada doğduk. Burada yaşadık. Burada da öleceğiz – aramızdan yüreği zayıf olanlar çıkmazsa. Böylelerini istemiyoruz. Onlara Molokai yaraşır. Eğer öyleyse, kalmasınlar. Yarın askerler kıyıya çıkacak. Yüreği zayıf olanlar onların yanına gitsin. Hemen Molokai'ye gönderilecekler. Bize gelince, biz kalıp savaşacağız. Ama bilin ki ölmeyeceğiz. Tüfeklerimiz var. İnsanların birer birer sürünerek geçmelerinin gerektiği dar yolları biliyorsunuz. Ben, bir zamanlar Niihau'da bir kovboy olan Koolau, yolu bin kişiye karşı tutabilirim. İşte bir zamanlar insanlar üzerinde yargıç ve onurlu bir adam olan Kapalei ama şimdi o avladıkları bir sıçan, sizin ve benim gibi. Dinleyin onu. O Bilge birisi."

Kapalei ayağa kalktı. Bir zamanlar yargıçtı. Punahou'da üniversiteye gitmişti. Lordlarla, şeflerle ve yabancı güçlerin, tüccarlarla misyonerlerin çıkarlarını koruyan yüksek temsilcileriyle yemek yemişti. Kapalei böyle biriydi. Ama şimdi, Koolau'nun dediği gibi, o avlanan bir sıçandı, yasanın dışında bir yaratıktı, insanlık dehşetinin pisliğinde o kadar derine batmıştı ki yasanın üzerinde ve ötesindeydi. Suratı şekilsizdi, açık delikler ve tüysüz kaşların altında alev alev yanan kapaksız gözler dışında.

"Sorun çıkarmayalım," diye başladı. "Rahat bırakılmak istiyoruz. Ama bizi rahat bırakmazlarsa, sorun da onların, ceremesi de. Gördüğünüz gibi, parmaklarım gitti." Herkes görebilsin diye ellerinin kalıntılarını kaldırdı. "Gene de bana bir başparmağın eklemi kaldı ve o da kayıp komşusunun eski günlerde çektiği kadar kararlılıkla bir tetiği çekebilir. Kauai'yi seviyoruz. Bırakın burada yaşayalım ya da burada ölelim ama bizi Molokai'deki hapishaneye götürmeyin. Hastalık bizim değil. Biz günah işlemedik. Bize Tanrı'nın sözlerini ve romun sözlerini vaaz eden adamlar hastalığı çalıntı topraklarda çalışan coolie* kölelerle getirdiler. Ben bir yargıçtım. Yasayı ve adaleti bilirim ve size diyorum ki bir insanın toprağını çalmak, o adamı Çinli hastalığıyla hasta etmek, sonra da bu adamı ömür boyu hapse atmak adil değildir."

"Hayat kısa, günler de acı dolu," dedi Koolau. "İçelim, dans edelim ve olabildiğince mutlu olalım."

Kayalık inlerden birinden sukabakları çıkartılıp dolaştırıldı. Sukabakları ti–bitkisi köklerinin damıtılması sonucu elde edilen sert içecekle doluydu ve sıvı ateş onlara nüfuz edip beyinlerine ulaştığında, bir zamanlar kadın ve erkek olduklarını unuttular, çünkü bir kez daha kadın ve erkek olmuşlardı. Açık göz deliklerinden kızgın gözyaşları döken kadın, elindeki ukulelenin tellerine basıp, ilkel dünyanın karanlık orman diplerinden yükselecek gibi barbarca bir aşk çağrısıyla sesini yükselttiğinde artık gerçekten yaşam dolu bir kadın olmuştu. Yumuşak, buyurgan ve baştan

* Coolie: Hindistan ya da Güney Çin kökenli vasıfsız işçi –çn.

çıkartıcı çığlığıyla hava titreşti. Bir hasırın üzerinde, ritmini kadının şarkışına uyduran Kiloliana dans ediyordu. Görmemek olanaksızdı. Bütün hareketlerinde aşk dans ediyordu ve sonra, onunla birlikte dans etmek üzere, hasırın üzerine, kalın dudakları ve cömert göğüsleri hastalığın çürüttüğü suratını yalanlayan bir kadın çıktı. Bu yaşayan ölülerin dansıydı, çünkü harap olmuş bedenlerinde yaşam hâlâ seviyor ve arzuluyordu. Görmeyen gözlerinden kızgın gözyaşları dökülen kadın aşk çığlığını söylemeyi sürdürdü, aşk dansçıları ılık gecede dans etti ve sukabakları ortada dolaştı, ta ki hepsinin beynine hatıra ve arzuyla kıvranan kurtçuklar doluşana kadar. Hasırdaki kadınla birlikte yüzü güzel ama inip kalkan çarpık kolları hastalığın zararlarını ortaya koyan ufak tefek bir kız da dans etti. İki geri zekâlı, homurdanıp garip sesler çıkartarak onlardan ayrı çirkin, fantastik, kendilerinin yaşamı taklit ettikleri gibi, aşkı taklit eden bir dansa giriştiler.

Ama kadının aşk çığlığı yarı yolda kesildi, su kabakları indirildi ve dansçılar durdular, hepsi denizin üzerindeki uçuruma baktı, burada ayın aydınlattığı gökyüzünde yorgun bir hayalet gibi bir fişek yanıyordu.

"Askerler," dedi Koolau. "Yarın dövüşülecek. En iyisi uyuyup hazırlanmak."

Cüzamlılar itaat ettiler, kayalıktaki inlerine doğru süründüler, sonunda yalnızca Koolau kaldı, tüfeği dizlerinin üzerinde, ay ışığında hareketsiz oturuyor, aşağılara, sahile yanaşan teknelere bakıyordu.

Kalalau Vadisinin uzak başı bir sığınak olarak iyi bir seçimdi. Duvar gibi kayalıklardaki ara yolla-

rı bilen Kiloliana dışında, hiç kimse bıçak sırtı gibi bir sırtta ilerlemeden vadiye erişemezdi. Bu geçit yüz metre uzunluğundaydı. En geniş yeri ancak otuz santim enindeydi. Her iki yanda uçurum vardı. Sağa ya da sola bir tökezleme, ölüme bir düşüş demekti. Ama bir kez burayı aşınca, insan kendini bir dünya cennetinde bulurdu. Bir bitki denizi araziyi yıkıyor, duvardan duvara yeşil dalgalarını döküyor, kayalık yamaçlardan büyük asma kitleleri akıyor ve yüzlerce yarığa eğreltiotu ve hava–bitkisi fıskiyesi fırlatıyordu. Koolau'nun hükmü altındaki aylar boyunca, o ve takipçileri bu bitki deniziyle savaşmıştı. Boğucu cangıl, çılgınca çiçekleriyle, yabani muz, portakal ve mangolardan uzaklaştırılmıştı. Küçük açıklıklarda, yabani ararot otları çıkıyordu; toprak kazıntılarıyla dolu taş teraslarda taro bitkileri ve kavunlar yetişiyordu; ve güneşin nüfuz edebildiği bütün açıklıklarda altın renkli meyveleriyle papaya ağaçları çıkıyordu.

Koolau bu sığınağa sahildeki alçak vadiden sürülmüştü. Buradan da sürülürse, zirvelerin arasındaki iç bölgelerde, tebaasını götürebileceği ve yaşayabilecekleri vadiler biliyordu. Şimdi de yanında tüfeğiyle yatıp karışık bir bitki örtüsünün oluşturduğu siperinin ardından sahildeki askerleri gözlüyordu. Üzerlerinde güneşin ayna gibi parladığı büyük topları olduğunu görüyordu. Bıçak sırtı geçit hemen aşağısındaydı. Buraya varan yolda yukarı doğru ilerleyen minik insan benekleri görebiliyordu. Bunların asker değil polis olduklarını biliyordu. Onlar başarısız olduklarında, askerler oyuna dahil olacaklardı.

Tüfeğinin namlusunda sevgiyle çarpık elini gezdirdi ve nişan alma düzeneğinin temiz olduğunu görmek için baktı. Niihau'da yabani sığır avcısı olduğu sırada nişan almasını öğrenmişti ve bu adada bir keskin nişancı olarak becerisini unutmamıştı. Ikına sıkına ilerleyen insan benekleri giderek yaklaşırken mesafeyi kestirdi, atış hattına dik açıyla esen rüzgârın sapmasını düşündü ve kendi seviyesinin çok altındaki hedefleri kaçırma olasılığını hesapladı. Ama ateş etmedi. Onlar geçidin başına erişene kadar, varlığını belli etmedi. Açığa çıkmadı ama çalılığın ardından konuştu.

"Ne istiyorsunuz?" diye sordu.

"Cüzamlı Koolau'yu istiyoruz," diye yanıt verdi yerli polislerin başındaki, mavi gözlü Amerikalı adam.

"Geri dönmelisiniz," dedi Koolau.

Bir şerif yardımcısı olan adamı tanıyordu, çünkü onun tarafından Niihau'dan çıkarılmış, Kauai'ye, Kalalau Vadisine, vadiden de buraya sürülmüştü.

"Kimsiniz?" diye sordu şerif.

"Ben Koolau, cüzamlı," oldu yanıt.

"O zaman dışarı çık. Seni istiyoruz. Ölü ya da diri, başına konmuş bin dolarlık bir ödül var. Kaçamazsın."

Koolau çalılıktan yüksek sesle güldü.

"Çık dışarı!" diye buyurdu şerif ve karşılığı sessizlik oldu.

Polisler kendi aralarında görüştüler ve Koolau ona saldırmaya hazırlandıklarını gördü.

"Koolau," dedi şerif. "Koolau, oraya, seni almaya geliyorum."

"O zaman etrafına, güneşe, denize ve gökyüzüne iyice bak, çünkü onları son kez görüyor olacaksın."

"Tamam, Koolau," dedi şerif yatıştırıcı bir sesle. "Keskin nişancı olduğunu biliyorum. Ama beni vurmayacaksın. Sana bir kötülük etmedim."

Koolau çalılıktan homurdandı.

"Sana, hiç kötülük etmedim diyorum, biliyorsun, değil mi?" diye diretti şerif.

"Beni hapse atmaya çalışarak kötülük ediyorsun," oldu yanıt. "Başıma konan bin dolar için uğraşarak da kötülük ediyorsun. Yaşamak istiyorsan, olduğun yerden kıpırdama."

"Oraya gelip seni almak zorundayım. Özür dilerim. Ama görevim bu."

"Buraya gelmeden öleceksin."

Şerif korkak değildi. Ama tereddüt ediyordu. Her iki yandaki uçuruma baktı ve aşması gereken bıçak sırtına bir göz attı. Sonra kararını verdi.

"Koolau," dedi.

Ama çalılık sessiz kaldı.

"Koolau, ateş etme. Geliyorum."

Şerif dönüp polise bazı emirler verdi, sonra korkutucu yola çıktı. Yavaşça ilerliyordu. İp üstünde yürür gibiydi. Havadan başka yaslanacak bir yer yoktu. Lav kayası ayağının altında kırılıyor ve her iki yandan da kopan parçalar derinliklere doğru yuvarlanıyordu. Güneş üzerinde parlıyordu ve suratı terden sırılsıklamdı. Ama yarı yola gelene kadar ilerledi.

"Dur!" diye çalılıktan haykırdı Koolau. "Bir adım daha atarsan ateş ederim."

Şerif durdu, boşluğun üzerinde dikilirken, dengesini sağlamaya çalıştı. Yüzü solgundu ama gözleri kararlıydı. Konuşmadan önce kuruyan dudaklarını ıslattı.

"Koolau, beni vurmayacaksın. Yapmayacağını biliyorum."

Bir kez daha harekete geçti. Mermi onu yarı yolda yakaladı. Düşüşe geçtiğinde, suratında kızgın bir şaşkınlık vardı. Kendisini bıçak sırtının üzerine atarak kurtulmak istedi; ama o anda ölümü gördü. Bir an sonra da bıçak sırtı boştu. Sonra saldırı geldi, beş polis, tek sıra halinde, muhteşem bir kararlılıkla, bıçak sırtında koşmaya başladılar. Aynı anda grubun geri kalanı da çalılığa doğru ateş açtı. Bu delilikti. Koolau tetiği beş kez çekti, o kadar hızlıydı ki atışlar bir takırtı gibi duyuldu. Konumunu değiştirip çalılığın arasından uçuşan mermilerin altında kalacak şekilde eğildi ve bir bakış attı. Polislerden dördü şerifin peşinden gitmişti. Beşinci bıçak sırtının üzerinde yatıyordu, hâlâ hayattaydı. Uzak tarafta, artık ateşi kesmiş olan diğer polisler vardı. Çıplak kayaların üzerinde, hiçbir umutları yoktu. Onlar aşağıya inemeden, Koolau son adamı da yakalayabilirdi. Ama ateş etmedi ve biraz tartıştıktan sonra, aralarından biri beyaz bir fanila çıkarıp bayrak gibi salladı. Arkasında başka birisiyle, bıçak sırtı boyunca arkadaşlarına doğru ilerlediler. Koolau hiç ses etmedi ve yavaşça geri çekilip, aşağı vadiye inerlerken beneklere dönüşmelerini seyretti.

İki saat sonra, başka bir çalılıktan, başka bir polis grubunun vadinin diğer yakasından tırmanmaya çalıştığını gördü. Gittikçe daha yükseklere tırmanırlarken, yabani keçiler önlerinden kaçıştı ve sonunda kendi yargısından kuşkuya düşüp Kiloliana'yı çağırttı, o da sürünerek yanına geldi.

"Hayır, oradan yol yok," dedi Kiloliana.

"Keçiler?" diye sordu Koolau.

"Onlar yandaki vadiden geliyor ama bu yana geçemezler. Yol yok. Bu adamlar keçilerden daha akıllı değiller. Düşüp ölebilirler. Seyredelim."

"Cesur adamlar," dedi Koolau. "Seyredelim."

Yan yana sabah sefalarının arasına uzandılar, hau ağacının sarı tomurcukları üzerlerine dökülüyordu, adamların yukarı doğru debelenmelerini seyrettiler, sonunda olan oldu ve aralarından üçü kayıp yuvarlanarak bir kayalığın ucundan yüz elli metre kadar düştü.

Kiloliana kıkırdadı.

"Bir daha rahatsız edilmeyiz," dedi.

"Savaş topları var," diye onu yanıtladı Koolau. "Askerler daha konuşmadı."

Uykulu öğleden sonrasında, cüzamlıların çoğunluğu kayalık yuvalarında yatıp uyumuştu. Çarpık kollu kız aşağıda çalılıkta yatmış, bıçak sırtı geçidi gözlüyordu. Aniden Koolau sahilden gelen bir patlamayla şaşırdı. Bir an sonra, atmosfer şaşırtıcı şekilde yarıldı. Korkunç ses onu korkuttu. Sanki bütün tanrılar gökyüzünün kılıfını ellerine almışlar, bir kadının pamuklu bir bezi yırtması gibi yırtıyorlardı. Ama çok muazzam bir yırtılmaydı ve giderek yakınlaşıyordu. Koolau kaygılı bir şekilde yukarı baktı, sanki bir şey görecekmiş gibi. Sonra tepenin yukarılarında, başlarının üzerinde mermi siyah bir duman şelalesi eşliğinde patladı. Kayalar parçalanmış, parçalar da tepenin yamacına dökülmüştü.

Koolau eliyle terli alnını sıvazladı. Çok sarsılmıştı. Top ateşi konusunda hiç deneyimi yoktu ve bu tasavvur edebileceği her şeyden daha feciydi.

"Bir," dedi birdenbire sayma ihtiyacı duyan Kapahei.

İkinci ve üçüncü mermiler de ıslık çalarak duvarın tepesine uçtu ve göremeyecekleri bir yerlerde patladı. Kapahei düzenli bir şekilde saymayı sürdürdü. Cüzamlılar mağaraların önündeki açıklığa toplandılar. Başta korkmuşlardı ama mermiler başlarının üzerinden geçtikçe, cüzamlılara güven geldi ve olan biteni izlemeye koyuldular.

İki geri zekâlı keyifle çığlık attılar ve havayı yaran her mermi geçtiğinde çılgınca hoplayıp zıpladılar. Koolau yeniden güvenini kazanmaya başlamıştı. Bir zarar doğmamıştı. Anlaşılan, bu kadar büyük mermileri bu kadar uzaktan bir tüfeğin keskinliğiyle gönderemiyorlardı.

Ama durumda bir değişiklik oldu. Mermiler kısa düşmeye başladı. Biri bıçak sırtının yanındaki çalılığa düştü. Koolau orada nöbet tutmakta olan kızı hatırladı ve görmek için oraya doğru koştu. Aralarına girdiğinde, çalılardan hâlâ duman çıkıyordu. Şaşırmıştı. Dallar kopup dağılmışlardı. Kızın yattığı yerde, toprakta bir çukur oluşmuştu. Kız da paramparçaydı. Mermi tam üzerine düşmüştü.

Askerlerin geçidi geçmeye çalışmadıklarından emin olmak için bir bakış attıktan sonra, Koolau geriye, mağaralara doğru koşmaya başladı. Tüm bu süre zarfında mermiler inliyor, vızıldıyor, çığlık atıyor ve vadi de patlamalarla gümbürdeyip sarsılıyordu. Mağaralara yaklaştığında, iki geri zekâlının tepindiğini, parmak kalıntılarıyla birbirlerinin elini yakaladıklarını gördü. O daha koşarken yerden, geri

zekâlıların yakınından siyah bir dumanın yükseldiğini gördü. Patlamayla bedenleri birbirlerinden uzağa fırlamıştı. Biri hareketsiz yatıyor ama diğeri elleriyle mağaraya doğru sürünüyordu. Bacakları çaresizce peşinden sürükleniyor, gövdesinden kanlar fışkırıyordu. Kan banyosu yapmış gibiydi, sürünürken bir köpek yavrusu gibi çığlıklar atıyordu. Cüzamlıların geri kalanı, Kapahei dışında, mağaralara kaçmıştı.

"On yedi," dedi Kapahei. "On sekiz," diye ekledi.

Bu son mermi mağaralardan birine girmişti. Patlama mağaraların boşalmasına neden oldu. Ama o mağaradan kimse çıkmadı. Koolau acı, kekremsi dumana daldı. Korkutucu bir şekilde birbirlerine dolanmış dört beden orada yatıyordu. Biri o zamana kadar gözyaşları hiç durmamış olan, gözü olmayan kadındı.

Dışarıda, Koolau halkının panik halinde olduğunu ve uçurumlarla yamaçların arasındaki boğaza giden keçi yoluna tırmanmaya başladıklarını gördü. Yaralı geri zekâlı, yavaşça inliyor ve yerde ellerinin üzerinde sürünerek onları izlemeye çalışıyordu. Ama rastladıkları ilk duvarda, çaresizliğine yenik düştü ve geride kaldı.

"En iyisi onu öldürmek," dedi Koolau hâlâ aynı yerde oturmakta olan Kapahei'ye.

"Yirmi iki," diye onu yanıtladı Kapahei. "Evet, onu öldürmek akıllıca olur. Yirmi üç – yirmi dört."

Tüfeğin kendisine doğrultulduğunu gören geri zekâlı sertçe inledi. Koolau tereddüt etti, sonra tüfeği indirdi.

"Bunu yapmak zor," dedi.

"Sen bir aptalsın, yirmi altı, yirmi yedi," dedi Kapahei. "Dur sana göstereyim."

Kalktı ve elinde ağır bir kaya parçasıyla yaralı yaratığa yaklaştı. Tam vurmak için kolunu kaldırmıştı ki bir mermi üzerine düştü ve onu bu işi yapmaktan kurtardığı gibi, saymasına da son verdi.

Koolau boğazda tek başınaydı. Halkının sonuncularının da sakat bedenlerini zirveden aşırıp kaybolmasını gözledi. Sonra döndü ve kızın öldürüldüğü çalılığa gitti. Top ateşi devam ediyordu ama o kaldı, çünkü aşağılardan askerlerin tırmandığını görüyordu. Bir mermi altı metre ötesine düştü. Toprağa yapıştı ve parçaların üzerinden geçtiğini duydu. Üzerine hau çiçeklerinden bir yağmur yağdı. Patikadan aşağısını gözlemek üzere başını kaldırdı. Çok korkuyordu. Tüfek mermileri onu endişelendirmezdi ama bu top ateşi iğrençti. Üzerinden ıslık çalarak geçen her mermide titreyerek büzülüyordu; ama her seferinde patikayı görmek için kafasını kaldırıyordu.

Sonunda top ateşi durdu. Bu, diye düşündü, askerler yaklaştığı için. Patika boyunca tek sıra halinde sürünüyorlardı ve sayıyı şaşırana kadar onları saymaya çalıştı. Her halü kârda, en azından yüz kişiydiler – hepsi de cüzamlı Koolau'nun peşine düşmüştü. Ani bir gurur dürtüsüne kapıldı. Savaş topları ve tüfeklerle, polisler ve askerler ona gelmişlerdi ve o yalnızca bir tek kişiydi, üstelik sakat bir insan müsveddesi. Ona bin dolar ödül koymuşlardı, ölü ya da diri. Bütün hayatı boyunca hiç bu kadar parası olmamıştı. Bu acı bir düşünceydi. Kapahei haklıydı, o, Koolau

yanlış bir iş yapmamıştı. Haoleler* çalıntı topraklarda çalışacak adam aradıklarından, Çinli coolieler getirmişler ve onlarla birlikte bu hastalık gelmişti. Şimdi de o bu hastalığı kaptığı için, bin dolar değerindeydi – ama kendisi değil. Onun değersiz leşi, hastalıktan çürümüş ya da bir top mermisiyle öldürülmüş haliyle bu kadar para ediyordu.

Askerler bıçak sırtı geçide eriştiğinde, onları uyarmak istedi ama gözleri katledilen kızın bedenine takıldı ve sesini çıkartmadı. Altısı bıçak sırtına çıktığında, ateş açtı. Bıçak sırtı boşaldığında da durmadı. Şarjörünü boşalttı, yeniden doldurdu ve gene boşalttı. Ateş etmeyi sürdürdü. Bütün yanlışlar beynini yakıyordu ve onu bir intikam hışmına sürüklüyordu. Keçi yolunun aşağısında askerler ateş ediyor ve her ne kadar yere yapışıp yüzeyin sığ düzensizliklerinde siper almaya çalışıyorlarsa da onun ateşine açık hedeflerdi. Mermiler ıslık çalıp patırdıyor ve ara sıra seken bir mermi sertçe havayı yarıyordu. Bir mermi kafa derisini sıyırdı, bir ikinci de etine girmeden omuz kemiğini yaktı.

Bu bir katliamdı ve öldürme işini bir tek kişi yapıyordu. Askerler geri çekilmeye başladılar, yaralılarına da yardım ediyorlardı. Koolau onları izlerken, bir yanık et kokusunun farkına vardı. Önce üzerine baktı ve sonra bunun kendi elleri olduğunu gördü. Tüfeğin sıcaklığıyla yanmıştı. Cüzam ellerindeki sinirlerin çoğunu tahrip etmişti. Eti yanmasına ve kokusunu da almasına karşın, hiçbir şey hissetmiyordu.

---

* Haole: Hawaii dilinde beyazlara, Avrupa kökenlilere verilen ad –çn.

Çalılıkta gülümseyerek yattı ama sonra savaş toplarını anımsadı. Kuşkusuz gene üzerine ateş açacaklardı ve bu kez tehlike yarattığı çalılığın üzerine. Bir kayalık duvarın, hiç merminin düşmediğini fark ettiği gerisine çekilmişti ki bombardıman yeniden başladı. Mermileri saydı. Savaş topları susana kadar, boğaza altmış mermi atılmıştı. Minik alan patlamalarla perişan olmuştu ve sonunda, burada hiçbir şeyin hayatta kalamayacağı bir hale geldi. Askerler de öyle düşünmüş olmalı ki yakıcı öğleden sonra güneşi altında, keçi yolunu yeniden tırmandılar. Sonra yeniden bıçak sırtı geçit için dövüşüldü ve yeniden sahile geri döndüler.

İki gün boyunca Koolau geçidi tuttu ama askerler yalnızca sığındığı yeri top ateşine tutmakla yetindiler. Sonra cüzamlı bir çocuk olan Pahau boğazın ardındaki duvarın tepesine geldi ve ona bağırarak, yemek için keçi avlarken Kiloliana'nın düşüp öldüğünü, kadınların da çok korktuğunu ve ne yapacaklarını bilemediklerini anlattı. Koolau çocuğu aşağıya çağırdı ve onu geçidi savunmak üzere yedek bir tüfekle orada bıraktı. Koolau, halkını cesaretini kaybetmiş olarak buldu. Çoğunluğu bu zor koşullarda yiyecek toplayamayacak kadar çaresiz durumdaydı ve hepsi de açtı. Hastalığı çok ilerlememiş iki kadınla bir adam seçti ve onları yiyecekle hasır getirmek üzere boğaza gönderdi. Geri kalanları da neşelendirip teselli etti ve sonunda hepsi kendilerine kaba sığınaklar yapma işine giriştiler.

Ama yiyecek için gönderdikleri geri dönmedi ve o da boğaza doğru yola koyuldu. Bir duvarın kuytusundan çıkar çıkmaz, yarım düzine tüfek birden patla-

dı. Bir mermi omuzunun etini delip geçti, yanağı da bir merminin koparttığı kaya parçasıyla yaralandı. O anda ve geri çekilirken, boğazın askerlerle dolu olduğunu gördü. Kendi insanları ona ihanet etmişti. Top ateşi çok feciydi ve Molokai'deki hapishaneyi tercih etmişlerdi.

Koolau geri çekildi ve ağır fişekliklerden birini çözdü. Kayaların arasına uzanıp tetiği çekmek için ilk askerin başıyla omuzlarının açıkça görüş alanına girmesini bekledi. Bu iki kez tekrarlandı ve ardından, biraz zaman geçtikten sonra, bir kafayla omuzların yerine duvarın üzerinden beyaz bir bayrak sallandı.

"Ne istiyorsunuz?" diye sordu.

"Seni istiyorum, eğer sen cüzamlı Koolau'ysan," oldu yanıt.

Koolau nerede olduğunu unuttu, her şeyi unuttu ve orada uzanıp şaşkınlıkla, gök başlarına yıkılsa gene de arzularının gerçekleşmesini isteyen bu haolelerin garip inadını düşündü. Evet, her şeyin ve herkesin üzerinde arzularının gerçekleşmesini sağlayacaklardı, bu uğurda ölseler bile. Onlardaki, yaşamdan da güçlü ve her şeyi istekleri doğrultusunda eğip büken bu iradelerine elinde olmadan hayranlık duydu. Bu mücadelenin umutsuzluğuna kani olmuştu. Haolelerin bu korkunç iradesini inkâr etmek mümkün değildi. Bin tanesini öldürse bile, denizdeki kumlar gibi kalkacaklar ve üzerine geleceklerdi, her seferinde daha da fazlası. Yenildiklerini hiçbir zaman anlamayacaklardı. Bu onların hatası ve erdemiydi. Onun cinsi bundan mahrumdu. Şimdi bir avuç Tanrı vaizi ve rom vaizinin nasıl olup da ülkeyi fethettiğini anlıyordu.

"Evet, ne diyeceksin? Benimle gelecek misin?"

Bu beyaz bayrağın altındaki görünmeyen adamın sesiydi. İşte oradaydı, bütün haoleler gibi, doğrudan kararlılıkla sonuca gidiyordu.

"Konuşalım," dedi Koolau.

Adamın başı ve omuzları yükseldi, sonra da bütün vücudu. Yumuşak yüzlü, mavi gözlü yirmi beş yaşlarında bir gençti, yüzbaşı üniforması içinde narin ve süslüydü. Durdurulana kadar ilerledi, sonra altı–yedi metre ileride oturdu.

"Sen cesur bir adamsın," dedi Koolau şaşkınlıkla. "Seni bir sinek gibi öldürebilirim."

"Hayır, öldüremezsin," oldu aldığı yanıt.

"Neden?"

"Çünkü sen erkek adamsın, Koolau, ama kötüsün. Öykünü biliyorum. Adilce öldürüyorsun."

Koolau homurdandı ama gizlice hoşnut olmuştu.

"İnsanlarıma ne yaptınız?" diye sordu. "Oğlan, iki kadın ve adam?"

"Teslim oldular, şimdi de senin yapmanı istemek için geldiğim gibi."

Koolau inanmazlıkla kahkaha attı.

"Ben özgür bir insanım," diye ilan etti. "Yanlış bir şey yapmadım. Tek istediğim kendi halime bırakılmak. Özgür yaşadım ve özgür öleceğim. Hiçbir zaman teslim olmayacağım."

"O zaman halkın senden daha akıllı," diye yanıt verdi genç yüzbaşı. "Bak – şimdi geliyorlar."

Koolau dönüp grubunun geri kalanının yaklaşmasını seyretti. Sefil bir kafile halinde inleyerek ve sızlanarak, biçareliklerini sürükleyerek geçtiler.

Koolau'ya da daha derin bir acı çekmek kalmıştı, çünkü geçerlerken ona beddualar ve küfürler savurdular; en arkadan nefes nefese gelen kocakarı durdu ve zayıf, kuş pençelerini uzattı, öfkeli sözler sarf eden ölü kafasını sağa sola sallayarak onu lanetledi. Birer birer yamacın kenarından inip saklanan askerlere teslim oldular.

"Artık gidebilirsin," dedi Koolau yüzbaşıya. "Ben kesinlikle teslim olmayacağım. Bu son sözüm. Elveda."

Yüzbaşı yamaçtan askerlerine doğru kaydı. Bir an sonra, ateşkes bayrağı olmadan, şapkasını sıkı sıkıya elinde tuttu ve Koolau'nun mermisi bunda bir delik açtı. O öğleden sonra, sahilden top ateşine tuttular ve o yükseklerdeki erişilemez ceplere geri çekildikçe, askerler onu izledi.

Altı hafta boyunca onu cepten cebe, volkanik zirvelerde de keçi yolları boyunca izlediler. Lantana cangılına saklandığında çırpıcı hatları oluşturdular ve lantana cangılında, guava fundalığında onu tavşan gibi kovaladılar. Ama o hep döndü, kandırdı ve kaçtı. Köşeye sıkıştırılamadı. Çok yaklaştıklarında, keskin silahı onları geri tuttu ve keçi yollarından yaralılarını sahile taşıdılar. Esmer bedeni çalılıklarda bir anlığına göründüğünde onların da ateş ettikleri oldu. Bir keresinde, beş tanesi onu cepler arasındaki açık keçi yollarından birinde yakaladı. Kendi sarsak üslubuyla topallayıp tırmanırken, tüfeklerini üzerine boşalttılar. Sonrasında kan izleri buldular ve yaralandığını anladılar. Altı haftanın sonunda pes ettiler. Askerler ve polis Honolulu'ya döndü ve Kalalau Vadisi ona kaldı,

her ne kadar kelle avcıları ara sıra peşine düştülerse de ceremesine katlandılar.

İki yıl sonra ve son kez olarak, Koolau bir çalılığın altına süründü ve ti yapraklarıyla tarçın tomurcuklarının arasına uzandı. Özgür yaşamıştı ve özgür ölecekti. Hafif bir yağmur çiselemeye başladı ve o da çarpık bacak kalıntılarının üzerine külüstür bir battaniye çekti. Vücudu muşamba bir ceketle örtülüydü, göğsünde mavzer tüfeği yatıyordu, bir anlığına, namlusundaki suyu silmek için sevgiyle okşadı. Sildiği elinde tetiği çekecek parmak kalmamıştı.

Gözlerini kapattı, çünkü bedeninin güçsüzlüğünden ve beynindeki bulanık karmaşadan, sonunun yakın olduğunu anlamıştı. Vahşi bir hayvan gibi, ölmek için saklanmıştı. Yarı bilinçsiz, amaçsızca dolaşarak, Niihau'daki ergenliğine geri dönmüştü. Yaşam uzaklaşır ve yağmurun sesi kulaklarında hafiflerken, ona sanki bir kez daha at terbiyeciliği yaparmış gibi geldi; üzengileri altında birleşmiş, yabani taylar altında hoplayıp zıplıyor ya da çılgınca ağılın dışına atılıyor, yardımcı kovboyları da parmaklıklara sürüklüyordu. Bir an sonra ve görünüşte doğal olarak, kendisini yüksek otlaklarda vahşi boğaları kovalar, onları bağlayıp aşağıya, vadiye sürer buldu. Bir kez daha, ter ve ağılın tozu gözüne kaçıp burun deliklerine battı.

Tüm o kanlı–canlı, eksiksiz vücutlu gençliği onundu, gelişen çözülmenin ani sancıları onu geri döndürene kadar. İğrenç ellerini kaldırıp şaşkınlıkla baktı. Ama nasıl? Neden? Neden çılgın gençliğinin bütünlüğü buna dönüşmüştü? Sonra anımsadı ve yine bir anlığına cüzamlı Koolau oldu. Gözkapakları yorgun-

ca kapandı ve yağmurun kulaklarındaki sesi kesildi. Uzun bir titreme vücudunu kapladı. Bu da bitti. Kafasını yarı yarıya kaldırdı ama geri düştü. Sonra gözleri açıldı ve kapanmadı. Son düşüncesi mavzeri oldu ve kıvrık, parmaksız elleriyle bunu göğsüne bastırdı.

Hoşça Kal, Jack

Hawaii garip bir yerdir. Toplumsal açıdan, her şeyin tersyüz olduğunu söyleyebiliriz. Ama gene de her şey doğrudur. Hem de neredeyse çok fazla. Ama gene de her şey bir şekilde altüst olmuştur. Buradaki en seçkin topluluk, "Misyoner Ahalisi"dir. Hawaii'de, şehitlik peşinde koşan kayıp misyonerlerin paralı aristokrasi masasının başında oturduğunu görmek şaşırtıcıdır. Ama bu doğrudur. On dokuzuncu yüzyılın üçüncü on yılında buraya gelen mütevazı New Englandlılar, Kanakalara gerçek dini, tek hakiki ve tartışılmaz Tanrı'ya tapınmayı öğretmek gibi yüce bir amaçla gelenler. Bu konuda ve Kanaka'yı uygarlaştırmada o kadar başarılı olmuşlardır ki ikinci ya da üçüncü nesil neredeyse kaybolmuştur. Bu İncil'in tohumunun meyvesidir, misyonerlerin tohumunun (çocuklarının ve torunlarının) meyvesi de bizatihi adalara sahip olunmasıdır – toprağın, limanların, kentlerin ve şeker plantasyonlarının: yaşamın ekme-

ğini vermeye gelen misyonerler tüm kâfir ziyafetini yemeye kalmıştır.

Ama benim anlatacağım Hawaii garipliği bu değil. Misyonerlerden söz etmeden Hawaii hakkındaki şeyleri anlatmak mümkün değildir. İşte Jack Kersdale, benim sözünü etmek istediğim adam, misyoner soyundan geliyor. Yani büyükannesinin tarafından. Büyükbabası yaşlı Benjamin Kersdale'dir. Yankee bir tüccar olan bu adam ilk milyonunu biriktirmeye eski günlerde ucuz viski ve cin satarak başlamıştı. Bu da başka bir gariplik. Eski misyonerlerle eski tüccarlar ölümüne düşmandı. Anlıyor musunuz, çıkarları çatışıyordu. Ama çocukları aralarında evlenip adayı da bölüşerek bunu telafi ettiler.

Hawaii'de yaşam bir şarkıdır. Stoddard *Hawaii Nio* içinde şöyle demiştir:

> "Senin yaşamın müziktir – kader notaları uzatsa!
> Her ada bir mısra, hepsi de bir şarkı."

Haklıdır da. Beden burada altındır. Yerli kadınlar güneşte olgunlaşmış Junolar, yerli erkekler de bronzlaşmış Apollolar. Şarkı söylerler, dans ederler ve hepsi çiçekle süslenmiş, çiçekle taçlanmıştır. Katı "Misyoner Ahalisi" dışında beyaz adamlar da iklimle güneşe boyun eğer ve ne kadar meşgul olurlarsa olsunlar, dans edip şarkı söylemeye ve saçlarının arasında, kulaklarının arkasında çiçekler taşımaya eğilimlidir. Jack Kersdale bu adamlardan biriydi. Karşılaştığım en meşgul adamlardan biriydi. Birçok kez milyonerdi. Şeker kralı, kahve yetiştiricisi, kauçuk öncüsü, sığır

çiftçisi ve adalarda başlatılan her dört yeni girişimden üçünün destekçisiydi. Bir sosyete adamı, kulüp adamı, yatçı, bekâr ve evlilik çağındaki kızların annelerinin arzu edeceği kadar da yakışıklıydı. Arada eğitimini Yale'de tamamlamıştı ve kafası, benim rastladığım bütün adalılardan daha fazla Hawaii Nei'yle ilgili yaşamsal istatistikler ve akademik bilgilerle doluydu. Muazzam miktarda iş çıkartıyor ve boşta gezenler kadar şarkı söyleyip, dans edip saçına çiçekler takıyordu.

Cesurdu ve siyasette ilk maceralarını denediği gençlik yıllarında –her ikisi de siyasi– iki düelloya girmişti. Doğrusu, yerli hanedanın yıkıldığı son devrimde çok övgüye değer bir rol oynamıştı; üstelik o sıralarda on altısından fazla da olamazdı. Korkak olmadığına dikkat çekmek istiyorum ki sonradan olanları daha iyi değerlendirebilesiniz. Haleakala Çiftliğinde, iki yıldır Von Tempsky'nin kovboylarına karşı koyan dört yaşındaki bir vahşiyi alt edişine tanık oldum. Bir şey daha söylemeliyim: Olay Kona'da gerçekleşti – daha doğrusu, Kona'nın tepelerinde, çünkü Kona halkı üç yüz metreden aşağı irtifalarda yaşamaktan hoşlanmaz. Hepimiz Dr. Goodhue'un bungalovunun verandasındaydık. Olay olduğunda Dottie Fairchild'la konuşuyordum. Büyük bir çıyan –daha sonra ölçtük, on sekiz santim boyundaydı– yukarıdaki kirişlerden tam saçlarının üzerine düştü. İtiraf edeyim, iğrençliğinden donakaldım. Hareket edemiyordum. Aklım çalışmayı reddetmişti. Orada, altmış santim ötemde, çirkin, zehirli iblis saçlarında dolaşıyordu. Her an çıplak omuzlarına düşebilirdi – daha yeni yemek yemiştik.

"Bu da ne?" diye sordu, elini kafasına doğru kaldırırken.

"Hayır!" diye haykırdım. "Yapma!"

"Ama nedir o?" diye ısrar etti, gözlerimde ve kısılmış dudaklarımda gördüğü korkudan giderek daha fazla dehşete düşmeye başlamıştı.

Çığlığım Kersdale'in dikkatini çekti. Kaygısızca bizden yana baktı ama bir bakışta olup biteni anlamıştı. Acele etmeden yanımıza geldi.

"Lütfen hareket etme," dedi sakince.

Hiç tereddüt etmedi, acele edip karışıklık da çıkartmadı.

"Müsaade et," dedi.

Bir eliyle kadının eşarbını alıp omuzlarını sardı ki çıyan düşüp elbisesinden içeri girmesin. Diğer –sağ– eliyle onun saçına uzandı, o itici iğrençliği olabildiğince ense köküne yakın bir yerden yakaladı ve kızın saçlarından uzaklaştırırken, başparmağıyla işaret parmağı arasında sıkıca tuttu. Görmek isteyebileceğiniz en feci ve kahramanca sahnelerden biriydi. Tüylerim diken diken oldu. On sekiz santim boyunda kıpırdanan bacaklardan oluşan çıyan kıvranıp dolanıyor, elinde atılıyor, bedeni parmakların etrafına dolanıyor ve kendini kurtarma çabasıyla bacakları etine saplanıp kazıyordu. Onu iki kez soktu –gördüm– ama yere atıp mıcırın üzerinde ezerken, hanımlara bir zarar görmediğine dair güvence verdi. Ama beş dakika sonra onu ameliyathanede gördüm, Doktor Goodhue yaralarını kazıyıp potasyum permanganat zerk ediyordu. Ertesi sabah Kersdale'in kolu fıçı gibi şişmişti ve şişin inmesi de üç hafta sürdü.

Tüm bunların anlatacağım öyküyle bir ilgisi yok ama Kersdale'in bir korkak olmadığını göstermek için de anlatmadan geçemezdim. Gördüğüm en temiz cesaret gösterisiydi. Saçının bir teli bile oynamadı. Gülümsemesi dudaklarını hiç terk etmedi. Başparmağı ve işaretparmağıyla Dottie Fairchild'ın saçlarına, sanki bir tuzlu badem kâsesine dalarmışçasına neşeyle daldı. Ama Dottie Fairchild'ın saçlarında gördüğüm, gözlerinin ve elbisesinin yakasının üzerinde o kıvranan iğrençliği gördüğümde, benim duyduğumun bin katı bir korkuya kapılmak kaderinde yazılı olan adam da oydu.

Ben cüzamla ilgileniyordum ve Kersdale bu konuda da adayla ilgili her konuda olduğu gibi, ansiklopedik bilgiye sahipti. Aslında cüzam onun hobilerinden biriydi. Adadaki bütün cüzamlıların tecrit edildiği, Molokai'deki yerleşimin ateşli savunucularındandı. Yerliler arasında, adamlarla kadınların, yalnızca dost ve ailelerinden tecrit edilmekle kalmayıp, ölene kadar yaşamaya mahkûm edildikleri Molokai'deki eziyet hakkında, demagogların da ateşlediği, çok fazla konuşma ve duygusallık söz konusuydu. Buradan af ya da hükmün iptali söz konusu değildi. Molokai'nin kapısının üzerinde, "Umudu terk edin" yazılıydı.

"Sana onların orada mutlu olduklarını söylüyorum," diye ısrar ediyordu Kersdale. "Dışarıda hiçbir şeyi olmayan dostları ve akrabalarından da çok daha iyi durumdalar. Molokai'deki dehşet bir palavra. Sizi dünyadaki büyük kentlerden herhangi birindeki bir hastaneye ya da gecekondu mahallesine götüreyim, binlerce kez daha kötü dehşet manzaraları görürsü-

nüz. Yaşayan ölüler! Bir zamanlar insan olan yaratıklar! Zırvalık! O yaşayan ölüleri Dört Temmuz'da at yarışında görmelisin. Bazılarının tekneleri var. Birinin benzinli bir teknesi var. İyi vakit geçirmekten başka işleri yok. Yemek, barınak, giysi, sağlık hizmeti, her şeyleri var. Bölgenin vesayeti altındalar. Honolulu'dan daha iyi bir iklime sahipler, manzara da muhteşem. Hayatımın geri kalanını orada geçirmek beni üzmez. Çok güzel bir yer."

Kersdale'in keyifli cüzamlı üzerine görüşleri buydu. Cüzamdan korkusu yoktu. Kendi kendisine böyle diyordu ve onun ya da başka bir beyaz adamın cüzam kapma olasılığı milyonda bir bile değildi ama sonrasında bir okul arkadaşı olan Alfred Starter'in cüzama yakalandığını, Molokai'ye gittiğini ve orada öldüğünü itiraf etmişti.

"Biliyor musun, eski günlerde," diye açıkladı Kesdale, "cüzam için kesin bir test yoktu. Sıradışı ya da anormal herhangi bir şey adamın birini Molokai'ye göndermek için yeterli olurdu. Sonuçta senden benden daha çok cüzamlı olmayan düzinelerce insan oraya gönderildi. Ama şimdi artık bu hatayı yapmıyorlar. Sağlık Kurulunun testleri hatasız. Komik olan şu ki test bulunduğunda hemen Molokai'ye gidip uyguladılar ve cüzamlı olmayan kişiler buldular. Derhal bunları taburcu ettiler. Mutlu mu oldular? Yerleşimi terk ettiklerinde, Honolulu'dan getirildiklerinden daha fazla itiraz ettiler. Kimileri ayrılmayı reddetti ve zorla çıkartılmaları gerekti. Hatta biri hastalığın son aşamalarındaki cüzamlı bir kadınla evlendi ve Sağlık Kuruluna acıklı mektuplar yazarak, zavallı karısına

ondan daha iyi bakacak kimse bulunamayacağı gerekçesiyle çıkartılmasını protesto etti."

"Nedir bu hatasız test?" diye sordum.

"Bakteriyolojik test. Bundan kurtuluş yok. Doktor Hervey –o bizim uzmanımız, biliyor musun– bunu burada uygulayan ilk insan. O bir sihirbaz. Cüzam hakkında yaşayan herkesten daha çok şey biliyor ve eğer bir çare bulunursa, bulan o olacaktır. Teste gelince, çok basit. Cüzam basilini tecrit edip incelemeyi başardılar. Şimdi artık gördüklerinde tanıyorlar. Tek yapacakları, kuşkulu kişiden bir parça deri alıp bakteriyolojik teste tabi tutmak. Görünürde hiçbir belirtisi olmayan birisinde de cüzam basili kaynıyor olabilir."

"O zaman, bildiğimiz kadarıyla," diye önerdim, "sende ya da bende de bir dolu olabilir."

Kersdale omuz silkip güldü.

"Kim bilir? Kuluçka dönemi yedi yıl. Eğer bir kuşkun varsa, gidip Doktor Hervey'i gör. Derinden bir parça alır ve hemen sonucu öğrenirsin."

Daha sonra beni Dr. Hervey'le tanıştırdı, o da beni Sağlık Kurulunun bu konudaki broşürleriyle raporlarına boğdu ve Honolulu'daki, kuşkulu kişilerin incelenip cüzamlı oldukları belirlenenlerin Molokai'ye nakledilene kadar tutuldukları Kalihi kabul istasyonuna götürdü. Bu nakil işlemleri ayda bir yapılıyor, o zaman, son elvedalar söylendikten sonra, cüzamlılar küçük bir buharlı gemi olan *Noeau*'ya bindiriliyor ve yerleşime nakledilyorlardı.

Bir öğleden sonra, kulüpte mektup yazarken, Jack Kersdale yanıma geldi.

"Tam da görmek istediğim adam," diye karşıladı beni. "Tüm durumun en hüzünlü veçhesini göstereceğim sana — Molokai'ye hareket eden cüzamlıların vedalarını. Birkaç dakika sonra *Noeau* onları alacak. Ama seni duygularına kapılmaman konusunda uyarayım. Üzüntüleri ne kadar gerçek olsa da bir yıl sonra Sağlık Kurulu onları Molokai'den uzaklaştırmak isterse üzüntüleri daha fazla olacaktır. Bir viski–soda içecek vaktimiz var. Arabam dışarıda duruyor. İskeleye gitmemiz beş dakika sürmez."

İskeleye gittik. Kırk kadar hüzünlü biçare, hasırları, battaniyeleri ve çeşitli bagajlarının arasında iskelede bekleşiyordu. *Noeau* yeni gelmişti ve iskeleyle arasındaki bir dubaya yanaşıyordu. Yerleşimin gözetmeni olan Bay McVeigh adlı birisi yüklemeye nezaret ediyordu, onunla ve Kalihi'de evvelce karşılaşmış olduğum Dr. Georges'la tanıştırıldım. Cüzamlılar acıklı bir gruptu. Çoğunluğunun yüzleri feciydi – anlatamayacağım kadar feci. Ama orada burada hayli düzgün, o meşum hastalığın izini taşımayanlar da vardı. Dikkatimi çekenlerden biri, on iki yaşında bile olmayan beyaz bir kız çocuğuydu, mavi gözleri ve sarı saçları vardı. Ama bir yanağında cüzamın izi görülüyordu. Esmer tenli hastaların arasındaki yabancı durumunun garipliğine dikkat çektiğimde, Doktor Georges şöyle yanıt verdi:

"Ah, bilmiyorum. Bu hayatının mutlu günlerinden biri. Kauai'den geliyor. Babası hayvanın teki. Şimdi o da hastalığı kaptığı için, annesinin yanına gidiyor. Annesi üç yıl önce gönderilmişti. Kötü bir vaka."

"Her zaman görüntüye göre karar veremezsiniz," diye açıkladı Bay McVeigh. "Şuradaki adam, şu iyi durumda, hiçbir hastalığı yokmuş gibi görünen iriyarı adamın ayağında delici bir yarası ve bir tane de omuzunda olduğunu biliyorum. Sonra başkaları da var. Şurada sigara içen kızın elini görüyor musunuz. Parmakları çarpılmış. Bu anestetik vakası. Sinirlere bulaşıyor. Kör bir bıçakla parmaklarını kesebilirsiniz ya da bir rendeyle parçalayabilirsiniz, en küçük bir acı duymaz."

"Evet ama şu güzel görünümlü kadın," diye dayattım; "kuşkusuz, kuşkusuz onda aksayan bir şey olamaz. O kadar ihtişamlı ve güzel görünüyor ki."

"Üzücü bir vaka," diye yanıtladı omuzunun üzerinden, Kersdale'le görüşmek üzere iskeleye doğru yönelmiş olan Bay McVeigh.

Çok güzel bir kadındı ve safkan Polinezyalıydı. Bu ırk ve türleri üzerine zayıf bilgilerim bile, eski şeflerin soyundan geldiğini anlamam için yeterliydi. Yirmi üç ya da yirmi dört yaşından fazla olamazdı. Hatları ve oranları muhteşemdi ve ırkının kadınlarının zenginliğini göstermeye ancak başlıyordu.

"Hepimiz için bir darbe oldu," diye atıldı Dr. Georges. "Kendisi gönüllü oldu. Kimse kuşkulanmıyordu. Ama bir şekilde hastalığı kapmış. Emin olun, hepimizin kalbi kırıldı. Ama gazetelerden gizli tuttuk. Bizden ve ailesinden başka hiç kimse ne olduğunu bilmiyor. Doğrusu, Honolulu'daki kime sorsanız, Avrupa'daymış izleniminde olduğunu söyler. Onun isteği doğrultusunda bu kadar sessiz kaldık. Zavallı kız, çok gururlu."

"Peki kim bu?" diye sordum. "Kuşkusuz, nasıl söz ettiğinize bakılırsa, önemli birisi olmalı."

"Lucy Mokunui'den söz edildiğini duydunuz mu?" diye sordu.

"Lucy Mokunui?" diye tekrarladım, isimde bir aşinalık vardı. Başımı salladım. "İsmi duymuş gibiyim ama unutmuş olmalıyım."

"Lucy Mokunui'yi hiç duymadınız mı! Hawaii bülbülü! Özür dilerim. Tabii, siz bir malahinisiniz* ve bilmeniz beklenemez. Eh, Lucy Mokunui Honolulu'nun sevgilisiydi, aslında, tüm Hawaii'nin."

"*İdi*, dediniz," diye sözünü kestim.

"Evet, öyle demek istedim. Bitti." Acımayla omuz silkti. "Bir düzine haole –özür dilerim, beyaz adam– bir aralar ona kalplerini kaptırdılar. Sokaktakileri hiç saymıyorum. Sözünü ettiğim düzine hep mevkii ve önemi olan haoleler.

"Eğer isteseydi, başyargıcın oğluyla evlenebilirdi. Güzel olduğunu düşünüyorsunuz, değil mi? Ama bir de şarkı söylerken duymalıydınız. Hawaii Nei'deki en iyi yerli şarkıcı. Gırtlağı saf gümüş ve eritilmiş güneş ışığı. Bayılırdık. Önce Kraliyet Hawaii Orkestrasıyla Amerika turnesine çıktı. Sonra iki kez de kendi başına gitti, konserler için."

"Ah!" dedim. "Şimdi hatırladım. Onu iki yıl önce Boston Senfoni'de dinlemiştim. Demek ki oymuş. Şimdi tanıdım."

Yoğun bir hüznün ağırlığını üzerimde hissettim. Hayat eninde sonunda beyhude bir şeydi. Kısacık iki

* Malahini: Hawaii'ye yeni gelmiş olan yabancı –çn.

yıl ve muhteşem bir başarının zirvesindeki o muhteşem yaratık, Molokai'ye nakledilmeyi bekleyen o cüzamlı güruhun içindeydi. Aklıma Henley'in mısraları geldi:

"Zavallı yaşlı avare zavallı yaşlı yaralarını
anlatıyor;
Yaşam, sanırım, bir hata ve bir utançtır."

Kendi geleceğimi düşündüm. Eğer bu feci kader Lucy Mokunui'ye isabet ettiyse, benim sonum ne olacaktı? – ya da herhangi birinin? Hayatta ölüm yolunda olduğumuzun tamamen bilincindeydim – ama yaşayan ölü olmak, ölmek ama ölü olmamak, bir zamanlar adam ve evet, kadın, Lucy Mokunui gibi bütün Polinezya güzelliklerinin özeti, aynı zamanda bir sanatçı ve erkeklerin gözdesi olup, şimdi bu insan müsveddelerinden biri olmak... Korkarım rahatsızlığımı açık etmiş olmalıyım ki Dr. Georges aceleyle beni o yerleşimde çok mutlu olduklarına ikna etmeye çalıştı.

Düşünülemeyecek bir faciaydı bu. Ona bakamıyordum bile. Yakında bir yerlerde, polislerin koruduğu bir kordonun ardında, cüzamlıların dostları ve akrabaları duruyordu. Yaklaşmalarına izin verilmiyordu. Ne son bir kucaklaşma ne de veda öpücüğüne izin yoktu. Birbirlerine sesleniyorlardı – son mesajlar, son sevgi sözcükleri, tekrarlanan son talimatlar. Kordonun gerisindekiler korkunç bir yoğunlukla bakıyorlardı. Sevdiklerinin yüzlerini son kez görüyorlardı, çünkü onlar yaşayan ölülerdi, cenaze gemisiyle Molokai'deki mezarlığa götürülüyorlardı.

Doktor Georges komut verdi ve mutsuz biçareler ayağa kalkıp bagajlarının ağırlığı altında dubadan geçip buharlı gemiye binmeye başladılar. Bu bir cenaze alayıydı. Kordonun arkasında bir ağlama başladı. İnsanın kanını donduracak, kalbini parçalayacak bir manzaraydı. Hayatımda böyle keder görmemiştim, umarım bir daha da görmem. Kersdale ve McVeigh hâlâ iskelenin öbür yanındaydılar ve konuşuyorlardı – politika tabii ki çünkü her ikisi de gırtlağına kadar bu oyunun içindeydi. Lucy Mokunui önümden geçerken, ona bir bakış attım. Güzeldi. Bizim standartlarımıza göre de güzeldi – her kuşakta ancak bir kez görülebilecek o ender tomurcuklardan. Tüm kadınlar içinde onun kaderinde Molokai'ye gitmek vardı. Tekneye binmişti, teknenin burnunda, küpeşteye dizilen cüzamlıların şimdi sevdiklerine karşı son bir kez ağlaştıkları açık güvertedeydi.

Halatlar çözüldü ve *Noeau* iskeleden uzaklaşmaya başladı. Ağlaşmalar arttı. Ne keder ve umutsuzluk! Bir daha asla *Noeau*'nun uzaklaşmasına şahit olmayacağıma karar verdiğim sırada, McVeigh ve Kersdale geldiler. Kersdale'in gözleri parlıyor ve dudakları da duyduğu memnuniyetin gülümsemesini gizleyemiyordu. Belli ki konuştukları siyaset tatmin edici olmuştu. Kordon atılmış, ağlayan yakınlar iskelenin her iki yanımızdaki bölümüne doluşmuşlardı.

"Bu annesi," diye fısıldadı, yanımda ileri geri sallanıp uzaklaşan buharlı gemiye yaşlı gözlerle bakan yaşlı kadını gösteren Doktor Georges. Lucy Mokunui'nin de ağladığını gördüm. Aniden durdu ve

Kersdale'e baktı. Sonra kollarını Olga Nethersole'un seyircilerini kucakladığı o güzel, duygulu tarzda uzattı ve bağırdı:

"Hoşça kal Jack! Hoşça kal!"

O da çığlığı duydu ve baktı. Hiçbir zaman bir adam o kadar ezici bir korkunun pençesine düşmemiştir. İskelenin üzerinde yalpaladı, suratı saçlarının köküne kadar bembeyaz oldu, sanki küçülüp elbiselerinin içinde büzüşmüş gibiydi. Ellerini kaldırıp, "Tanrım! Tanrım!" diye homurdandı. Sonra büyük bir çabayla kendini kontrol etti

"Hoşça kal Lucy! Hoşça kal!" diye haykırdı.

Sonra *Noeau* uzaklaşıp küpeştedeki insanların suratları seçilmez olana kadar orada, iskelede durup el salladı.

"Bildiğinizi sanıyordum," dedi garip garip ona bakan McVeigh. "Herkesin içinde, sizin biliyor olmanız gerekirdi. O yüzden geldiniz sandım."

"Şimdi biliyorum," diye yanıt verdi Kersdale büyük bir ciddiyetle. "Araba nerede?"

Hızla, koşar adım arabaya yöneldi. Ben de koşar adım onu izlemek zorunda kaldım.

"Doktor Hervey'e gidelim," dedi sürücüye. "Sürebildiğin kadar hızlı sür."

Koltuğuna çöktü, hızlı hızlı soluyup iç çekiyordu. Yüzündeki solgunluk artmıştı. Dudakları kısılmış, alnında ve dudağında ter damlacıkları birikmeye başlamıştı. Feci bir acıya kapılmış gibiydi.

"Tanrı aşkına Martin, şu atları koştur!" diye patladı birdenbire. "Kırbaçla! –Duyuyor musun?– Vur kırbacı sırtlarına!"

"Çatlayacaklar, beyefendi," diye itiraz etti sürücü.

"Çatlasınlar," diye yanıtladı Kersdale. "Tazminatını öder, polisle sorununu da hallederim. Kırbaçla. İşte böyle. Daha hızlı! Daha hızlı!"

"Hiç bilmiyordum, hiç bilmiyordum," diye mırıldandı, koltuğuna gömülüp titreyen elleriyle terini silerken.

Araba çılgınca bir tempoyla zıplayıp köşeleri dönerken öyle yalpalıyordu ki konuşmak olanaksızdı. Üstelik konuşulacak bir şey de yoktu. Ama arka arkaya mırıldandığını duyuyordum, "Hiç bilmiyordum. Hiç bilmiyordum."

Aloha Oe

Honolulu rıhtımındaki gibi kalkış hiç olmamıştı. Büyük nakliye gemisi istim tutmuş, harekete hazırdı. Güvertelerinde bin kişi vardı; beş bin kişi de rıhtımda duruyordu. Uzun iskelede yerli prenslerle prensesler, şeker kralları ve eyaletin yüksek memurları volta atıyordu. İleride, uzun sıralar halinde, yerli polisin düzenlerini sağladığı Honolulu aristokrasisine ait at arabaları ve motorlu taşıtlar sıralanıyordu. Rıhtımda Kraliyet Hawaii Orkestrası "Aloha Oe"yi çalıyor, onlar bitirdiğinde de nakliye gemisinin güvertesindeki, yerli müzisyenlerden oluşan yaylı çalgılar orkestrası, aynı hüzünlü havayı devralmış yerli kadın şarkıcının sesi, çalgıların ve kalkışın hayhuyunun üzerinde bir kuş sesi gibi duyuluyordu. Gümüş bir düdüğün eşsiz sesi elvedaların büyük uğultusunda açıkça seçiliyordu.

Pruvada, aşağı güvertede, küpeşteye altı sıra haki giysili genç dizilmişti; bronzlaşmış yüzleri güneş altında üç yıllık seferin kanıtıydı. Ama elveda onlar

için değildi. Yıldızlar kadar uzaktaki ulvi köprüsünde aşağıdaki kargaşayı seyreden beyaz giysili kaptan için de değildi. Elveda ne daha gerilerdeki Filipinlerden dönen genç subaylar ne de yanlarındaki beyaz yüzlü, iklimin harap ettiği kadınlar içindi. İskele merdiveninin hemen arkasında, gezinti güvertesinde, karıları ve kızlarıyla bir dizi Birleşik Devletler senatörü duruyordu – bir aydır yiyip içen, istatistiklere boğulan ve Hawaii'nin ihtişamıyla kaynaklarını görmeleri için volkanik tepelerinden yukarı, lav vadilerinden aşağı sürüklenen Senato resmi ziyaret grubu. Nakliye gemisi bu resmi ziyaret grubu için Hawaii'ye uğramıştı ve Hawaii de bu gruba veda ediyordu.

Senatörler çiçeklerle süslenip donatılmışlardı. Senatör Jeremy Sambrooke'un kalın boynu ve heybetli göğsüne bir düzine çelenk yüklenmişti. Bu çiçek ve tomurcuk kümesinin içinde, kafası ve güneşte yeni yanmış, terli yüzünün büyük bölümü görülüyordu. Çiçeklerin iğrençlik olduğunu düşünüyordu ve iskeledeki kalabalığa baktığında, istatistiksel bir gözle, bu kalabalığın oluşturduğu ve bu kalabalık yüzünden duran işgücünü, fabrikaları, demiryollarını ve plantasyonları görüyordu. Kaynak görüyor ve gelişme düşünüyordu ve maddi gelişmelerle imparatorluk rüyalarıyla o kadar meşguldü ki yanında duran kızını ve konuştuğu, hevesli gözü ondan başkasını görmeyen, gözlerini genç kızdan ayırmayan, zarif yazlık giysisiyle hasır şapkalı genci görmüyordu bile. Eğer Senatör Jeremy'nin gözleri kızını görseydi, yalnızca bir ay önce Hawaii'ye getirdiği on beş yaşındaki genç kızın yerine, geriye bir kadın götürdüğünü fark edecekti.

Hawaii'nin olgunlaştırıcı bir iklimi vardır ve Dorothy Sambrooke da buna özellikle olgunlaştırıcı koşullarda maruz kalmıştı. İnce, solgun, mavi gözleri kitap sayfalarına bakmaktan ve hayatı anlama çabasından biraz yorulmuştu – bir ay önce işte böyleydi. Ama şimdi gözleri yorgun değil sıcaktı, yanaklarına güneş değmişti ve bedeni de dolgunlaşan hatlarının ilk ipuçlarını vermeye başlamıştı. O bir ay boyunca kitapları bir kenara bırakmış ve hayat kitabını okumaktan daha büyük keyif alır olmuştu. Ata binmiş, volkanlara tırmanmış ve dalgalarda yüzmeyi öğrenmişti. Tropikler kanına işlemişti ve güneş ışığının sıcaklığı ve renkleriyle parlıyordu. Bir aydır da yanında bir erkek vardı – Stephen Knight, atlet, sörfçü, kırılan dalgalara hükmeden, sırtlarına binen ve onları sahile kadar süren bronzlaşmış bir deniz tanrısı.

Dorothy Sambrooke değişikliğin farkında değildi. Hâlâ genç bir kızın bilincine sahipti ve bu vedalaşma saatinde Steve'in davranışına şaşırmış ve rahatsız olmuştu. Ona bir oyun arkadaşı olarak bakmıştı ve bir ay boyunca da adam onun oyun arkadaşıydı; ama şimdi bir oyun arkadaşı gibi vedalaşmıyordu. Heyecanlı ve kopuk kopuk konuşuyor ya da zırt pırt susuyordu. Bazen kızın ne dediğini duymuyor ya da duysa bile, o her zamanki tarzında yanıt vermiyordu. Ona bakışından rahatsız olmuştu. Evvelce, böyle yakıcı gözleri olduğunu bilmiyordu. Gözlerinde onu dehşete düşüren bir şeyler vardı. Ona doğrudan bakamıyordu ve gözlerini sürekli kaçırıyordu. Ama gene de bu gözlerde albenili bir şeyler de vardı ve sürekli dönüp, bir insanın gözlerinde evvelce hiç görmediği o

yakıcı, buyurgan, arzulu şeyden bir parça yakalamaya çalışıyordu. Kendisi de garip bir şekilde büyülenmiş ve heyecanlanmıştı.

Geminin muazzam düdüğü sağır edici bir ıslık çaldı ve bunun üzerine çiçeklerle taçlanmış kalabalık rıhtımın kenarına daha da yaklaştı. Dorothy Sambrooke'un parmakları kulaklarını tıkadı ve sesin fecaati karşısında suratını asarken, Steve'in gözlerindeki buyurgan, arzulu yakıcılığı yeniden fark etti. Kıza değil, pembe, öğleden sonrası güneşinin eğik ışınlarıyla şeffaflaşmış kulaklarına bakıyordu. Meraklı ve büyülenmiş halde, adamın gözlerindeki o garip şeye bakıyordu ki adam da yakalandığını fark etti. Kız onun yanaklarına ateş bastığını ve anlamsız sesler çıkardığını gördü. Adam utanmıştı ve o da kendi utancının farkına vardı. Kamarotlar sinirli sinirli dolaşıp, yolcu olmayanların karaya çıkması için çağrı yapıyordu. Steve elini uzattı. Sörf tahtalarında ve lav yamaçlarında binlerce kez kavramış olan parmakların tutuşunu yeniden parmaklarında hissettiğinde, şarkının Hawaiili kadınların gümüş gırtlaklarından çıkan sözlerini yeni bir kavrayışla dinledi:

Ka halia ko aloha kai hiki mai,
Ke hone ae nei i ku'u manawa,
O oe no kan aloha
A loko e hana nei.

Steve ona besteyi, güfteyi ve de anlamını öğretmişti – yani şu ana kadar öyle zannediyordu; ve şu son parmak dokunuşu ve sıcak avuç teması sı-

rasında, şarkının gerçek anlamı ilk kez olarak içine doğdu. Uzaklaştığını görmedi bile, kalabalık iskele merdiveninden indiğini de fark etmedi, çünkü bir anı labirentine dalmış, yeni yaşadığı dört haftayı yeniden yaşıyor, bu vahyin ışığında olayları baştan okuyordu.

Senatör grubu karaya çıktığında, Steve eğlence komitesinin üyelerinden biriydi. Onlara Waikiki kumsalında ilk sörf gösterisini yapan oydu. Dar tahtasını denize doğru, bir nokta halinde kaybolana kadar sürmüş, sonra aniden ortaya çıkmıştı, köpük ve çalkantılı beyazlık kargaşasının içinden bir deniz tanrısı gibi hızla yükselmiş de yükselmiş, omuzlar, göğüs, karın ve bacaklar belirmiş ve sonunda bir mil uzunluğunda muazzam bir dalganın dumanlı zirvesinde, ayakları uçuşan köpüğün içinde, bir ekspres hızında sahile yaklaşmış ve sakince şaşkın ayaklarının dibinde karaya çıkmıştı. Steve'i ilk görüşü böyle olmuştu. Komitedeki en genç üye, yirmi yaşında bir gençti. Ne onları konuşmalarıyla oyalamış ne de resepsiyonlarda parlamıştı. Eğlendirmedeki kendi payını, Waikiki'deki kırılan dalgalarda, Manna Kea'daki vahşi sığır sürülerinde ve Haleakala Çiftliğindeki at terbiye sahasında yerine getirmişti.

Dorothy ne bitmez tükenmez istatistiklere ne de komitenin diğer üyelerinin ebedi konuşmalarına meraklıydı. Steve de. O da Steve'le birlikte Hamakua'daki açık hava bayramından, öldürücü iki saat boyunca kahve, sadece kahve anlatan kahve yetiştiricisi Abe Louisson'dan kaçmıştı. İşte o zaman, fujer ağaçlarının arasında at sürerlerken, Steve ona

her köyde, çiftlikte ve plantasyonda ziyarete gelen senatörlere söylenen "Aloha Oe" şarkısının sözlerini öğretmişti.

En baştan beri Steve ve ikisi birlikte çok vakit geçirdiler. Adam onun oyun arkadaşıydı. Babası ada topraklarının istatistiklerini sahiplenmekle meşgulken, o da Steve'i sahiplenmişti. Oyun arkadaşı üzerinde tahakkümcü olamayacak kadar yumuşaktı ama gene de ona tamamen hükmetmişti; kano, sörf tahtası üzerinde ya da at üstünde oldukları zamanlar dışında adam komutayı ele alıyor, o da itaat ediyordu. Şimdi de şarkının son söylenişiyle, halatlar çözülüp büyük gemi rıhtımdan yavaşça uzaklaşırken, Steve'in yalnızca onun oyun arkadaşı olmanın ötesinde bir şey olduğunu anlıyordu.

Beş bin ses "Alohe Oe" şarkısını söylüyordu, *"Aşkım seninle birlikte olsun, yeniden buluşana dek"* ve aşkı anladığı o ilk anda, Steve'le birbirlerinden koptuklarını idrak etti. Bir daha ne zaman karşılaşacaklardı? Bu sözleri ona o öğretmişti. Waikiki'deki hau ağacının altında adamın bunu arka arkaya söylediğini anımsadı. Şarkı söyleyişini çok beğenmiş, çok içten söylediğini ifade etmişti. Bunu anımsayınca, yüksek sesle isterik bir kahkaha attı. O kadar içten! Kalbini sesinden yansıttığı sırada. Şimdi biliyordu ama çok geç olmuştu. Neden konuşmamıştı? O zaman kendi yaşındaki kızların evlenmediğini idrak etti. Ama anında aklına gelen, o yaştaki kızların –Hawaii'de– evlendiği oldu. Hawaii onu olgunlaştırmıştı – tenin altından olduğu ve bütün kadınların olgun, güneş tarafından öpülmüş olduğu Hawaii.

Beyhude yere rıhtımdaki kalabalığa göz gezdirdi. O ne olmuştu? Onunla bir an geçirebilmek için herhangi bir bedeli ödeyebileceğini hissetti ve neredeyse, köprüdeki kaptanın ölümcül bir hastalığa yakalanmasını ve geminin yola çıkışını geciktirmesini umar oldu. Hayatında ilk kez olarak babasına hesaplayan bir gözle baktı ve bunu yaparken, yeni doğan bir korkuyla irade ve kararlılık çizgileri gördü. Ona karşı çıkmak feci olurdu. Böylesi bir mücadelede şansı ne olabilirdi ki? Peki, Steve neden konuşmamıştı? Şimdi artık çok geçti. Waikiki'deki hau ağacının altında neden konuşmamıştı?

Sonra kalbindeki büyük acıyla, neden olduğunu idrak etti. Bir gün ne duymuştu? Ah, evet, Bayan Stanton'ın çayında, "Misyoner Ahalisinin" kadınlarının, Senatör grubundaki hanımları ağırladıkları o öğleden sonrası. Soruyu soran o uzun sarışın kadın, Bayan Hodgkins olmuştu. Sahneyi canlı bir şekilde anımsadı – geniş veranda, tropik çiçekler, sessiz Asyalı hizmetkârlar, birçok kadının sesinin mırıltısı ve yandaki grupta Bayan Hodgkins'in sorduğu soru. Bayan Hodgkins uzun süredir anakaradaydı ve anlaşılan genç kızlık zamanındaki eski arkadaşlarını soruyordu. "Susie Maydwell'e ne oldu?" diye sormuştu. "Ah, artık onu hiç görmüyoruz; Willie Kupele'yle evlendi," diye başka bir adalı kadın yanıt vermişti. Senatör Behrend'in karısı gülmüş ve evliliğin neden Susie Maydwell'in arkadaşlığını etkilediğini sormuştu.

"Hapa–haole," olmuştu yanıt. "O bir melezdi, biliyor musunuz ve biz adalılar, çocuklarımızı düşünmek zorundayız."

Dorothy babasına döndü ve bunu denemeye karar verdi.

"Baba, eğer Steve Birleşik Devletlere gelirse, bir ara gelip bizi görebilir mi?"

"Kim? Steve mi?"

"Evet, Stephen Knight – onu tanıyorsun. Beş dakika önce onunla vedalaştın. Bir ara Birleşik Devletlere gelirse, gelip bizi göremez mi?"

"Kesinlikle olmaz," diye hemen yanıtladı Jeremy Sambrooke. "Stephen Knight bir hapa–haole ve bunun ne anlama geldiğini biliyorsun."

"Ah," dedi yavaşça Dorothy, bu arada uyuşuk bir umutsuzluğun kalbine nüfuz ettiğini hissetti.

Steve bir hapa–haole değildi – bunu biliyordu; ama damarlarında bir çeyrek tropikal güneş ışığının dolaştığını bilmiyordu ve biliyordu ki bu bile onu evlilik havuzunun dışında bırakırdı. Garip bir dünyaydı bu. Yargıç A. S. Cleghorn vardı, Kamehameha soyundan esmer bir prensesle evlenmişti ama gene de erkekler onunla tanışıyor olmaktan onur duyuyordu ve aşırı seçkinci "Misyoner Ahalisinin" en seçkin hanımları onun öğleden sonra çaylarında görülüyordu. Steve de vardı. Hiç kimse onun Dorothy'ye sörf yapmayı öğretmesine, Kilauea kraterinin tehlikeli yerlerinde onun elini tutmasına itiraz etmemişti. O ve babasıyla yemeğe oturabilir, onunla dans edebilir, ağırlama komitesinin bir üyesi olabilirdi; ama damarlarında tropikal güneş ışığı olduğu için onunla evlenemezdi.

Hiç öyle görünmüyordu. Bilmeniz için size söylenmiş olması gerekiyordu. Üstelik çok yakışıklıydı. Resmi aklında çiziliydi ve farkında olmadan, muh-

teşem bedeninin zarafetinin, güzel omuzlarının, onu hafifçe atın üzerine fırlatan, onu gümbürdeyerek kırılan dalgaların üzerinde güvenle taşıyan ya da Güneşin Evinin lav yamacından yukarı onu bir dağcı bastonunun ucunda çeken gücünün anısıyla zevkleniyordu. Anımsadığı ve o zaman bile anlamaya başladığı başka, ince ve esrarlı bir şey daha vardı – erkeklerin, tüm erkeklerin sahip olduğu o erkek yaratığının aurası. Aklına gelen düşüncelerin utancının neden olduğu şokla kendine geldi. Yanaklarını renklendiren o sıcak kan hızla geri çekildi ve onu bir daha göremeyeceği düşüncesiyle yanaklarını gene solgun bıraktı. Geminin başı denize yönelmiş ve gezinti güvertesi de iskelenin sonuna erişmişti bile.

"İşte Steve," dedi babası. "Ona el salla, Dorothy."

Steve arzulu gözlerle ona bakıyordu ve yüzünde evvelce görmediği bir şey gördü. Yüzünde beliren sevgi ifadesinden, Dorothy onun da bildiğini anladı. Hava şarkıyla titreşiyordu...

Aşkım sana.

Aşkım seninle birlikte olsun, bir kez daha karşılaşana kadar.

Öykülerini anlatmak için sözlere gerek yoktu. Etrafında, yolcular çelenklerini rıhtımdaki dostlarına savuruyorlardı. Steve ellerini kaldırdı ve gözleri yalvardı. Kız kendi çelengini başından çıkardı ama çelenk babasıyla onu gemiye götürürken yaşlı şeker kralı Mervin'in boynuna taktığı Şark incilerinden kolyeye takıldı.

Çiçeklere takılan incilerle savaştı. Gemi ilerliyordu. Steve hâlâ altlarındaydı. Bu tam zamanıydı. Bir an sonra geçmiş olacaktı. İçini çekti ve Jeremy Sambrooke sorarcasına ona baktı.

"Dorothy!" diye sertçe bağırdı.

Kız bilerek kolyenin ipini kopardı ve bir inci yağmuru altında çiçekler, bekleyen sevgiliye doğru düştü. Gözyaşları onu kör edene kadar ona baktı ve sonra yüzünü Jeremy Sambrooke'un omuzuna gömdü, o da sevgili istatistiklerini unutmuş, ısrarla büyüyen kız bebekleri şaşkınlıkla düşünüyordu. Kalabalık şarkı söylüyor, şarkı uzaklarda kayboluyor ama hâlâ Hawaii'nin duygulu aşk rehavetiyle eritiyor; sözcükler, gerçekten uzak olmaları nedeniyle kalbini asit gibi deliyordu.

Aloha oe, Aloha oe,
e ke onaona no ho ika lipo,

İçten bir kucaklama, *ahoi ae au,* yeniden buluşana dek.

Chun Ah Chun

Chun Ah Chun'un görünüşünde göze batacak hiçbir şey yoktu. Bütün Çinliler gibi kısa boyluydu, Çinlilerin dar omuzlarına ve zayıflığına da sahipti. Honolulu sokaklarında ona öylesine bir göz atan sıradan turist, onun iyi huylu küçük bir Çinli olduğuna karar verirdi; bir çamaşırhanenin, belki de bir terzi dükkânının varlıklı sahibi olabilirdi. İyi huylu ve varlıklı olma konularında bu yargı, biraz aşağısında kalmak koşuluyla, doğruyu tutturmuş olurdu; çünkü Ah Chun iyi huylu olduğu kadar varlıklıydı da ve bu konuda, insanlar öykünün onda birinden bile habersizdi. Muazzam varlıklı olduğunu herkes biliyordu ama onun durumunda, "muazzam" yalnızca bilinmezin bir simgesiydi.

Ah Chun'un küçük, kurnaz gözleri vardı, siyah ve boncuk gibi; o kadar küçüktüler ki matkap deliklerine benziyorlardı. Ama çok ayrıktılar ve bir düşünüre ait olduğu belli bir alnın altındaydılar. Çünkü Ah

Chun'un sorunları olmuştu, hem de hayatı boyunca. Bunları dert ediyor değildi. Özünde bir filozoftu ve bir coolie, yani vasıfsız işçi olsun ya da birçok kişinin işvereni bir multi–milyoner, ruhunun dengesi hep aynıydı. Hep ruhsal sükûnun yüksek vakarıyla yaşardı, işlerin yolunda gitmesi onu etkilemediği gibi, kötü gitmesi de bozmazdı. Şekerkamışı tarlasındaki gözetmenin darbeleri olsun ya da o aynı şekerkamışı tarlalarının sahibiyken şeker fiyatlarında bir düşüş yaşansın, onun için her şey yolundaydı. Bu yüzden, kendinden emin kaya gibi sağlam duruşuyla, bırakın Çinli bir köylüyü, pek az insanın başına gelebilecek sorunlarla başa çıkabilirdi.

O işte tam da buydu – tarlalarda bütün gün bir hayvan gibi çalışmak için doğmuş Çinli bir köylü ama kaderinde bir peri masalındaki prens gibi bunlardan kurtulmak yazılıydı. Ah Chun, Canton yakınlarındaki bir bölgeden küçük bir çiftçi olan babasını hatırlamıyordu; o altı yaşındayken ölen annesini de pek hatırlamıyordu. Ama altıncı yaşından yirmi dördüne kadar yanında köle olarak hizmet ettiği saygıdeğer amcası Ah Kow'u hatırlıyordu. O zaman, gündeliği elli sentten üç yıllığına Hawaii'nin şeker plantasyonlarında coolie olarak bir kontrata imza atarak kurtulmuştu.

Ah Chun gözlemciydi. Bin kişiden birinin bile fark edemeyeceği ayrıntıları algılayabiliyordu. Tarlada üç yıl çalıştı, bu sürenin sonunda şeker kamışı yetiştirilmesi konusunda ustabaşılarından, hatta gözetmenden daha fazla şey biliyordu; bu kara kuru küçük coolienin haddedeki indirgeme süreci konusunda sahip olduğu

bilgi, gözetmeni şaşkınlığa uğratabilirdi. Ama Ah Chun yalnızca şeker sürecini incelemedi. İnsanların nasıl olup da şeker haddeleri ya da plantasyonlarına sahip olduklarını da inceledi. Çok erken bir aşamada özellikle vardığı yargı, insanların kendi el emekleriyle zengin olmadıkları yolundaydı. Biliyordu, çünkü kendisi de birçok yıl çalışmıştı. Zengin olanlar, bunu başkalarının el emekleriyle başarıyordu. En zengin olanlar, türdeşlerinin en çoğunu kendisi için çalıştıranlardı.

Bu yüzden, kontratının süresi dolduğunda, Ah Chun tasarruflarını bir ithalat firmasına yatırdı ve Ah Yung adında birisiyle ortaklık kurdu. Bu firma sonunda Hindistan ipeklileri ve ginsenginden guano adalarına ve karatavukçu* gemilerine birçok iş yapan büyük "Ah Chun ve Ah Yung" haline geldi. Arada, Ah Chun aşçı olarak çalıştı. İyi bir aşçıydı ve üç yıl içinde Honolulu'nun en yüksek ücret alan aşçısı olmuştu. Kariyeri sağlamdı ve işvereni Dantin'in dediği gibi, bunu bırakması aptallık olurdu; ama Ah Chun kendi ruhunu daha iyi tanıyordu ve tanıdığı için, üç kere aptal olduğu söylendi ve hak ettiği ücretin üzerine elli dolarlık bir ikramiye aldı.

Ah Chun ve Ah Yung firması gelişiyordu. Artık Ah Chun'un aşçı olarak çalışmasına gerek kalmamıştı. Hawaii'de işlerin patlama yaptığı bir dönemdi. Şeker yoğun olarak ekiliyordu ve emek açığı vardı. Ah Chun fırsatı değerlendirdi ve emek ithali işine girdi. Binlerce Cantonlu coolieyi Hawaii'ye getirdi ve serveti büyü-

* Karatavukçuluk: (İng. Blackbirding) Plantasyonlarda çalışmak üzere zorla ya da kandırarak ada yerlilerinden işçi toplamak –çn.

meye başladı. Yatırım yaptı. Başkalarının iflas gördüğü yerde, onun boncuk gibi gözleri fırsat görüyordu. Yok pahasına bir balık havuzu satın aldı, bu daha sonra ona yüzde beş yüz kazandırdı ve Honolulu'nun balık piyasasında tekel kurmasını sağlayacak olan kapıyı açtı. Tanıtım için konuşmadı, siyasete girmedi, devrimlerde yer almadı ama bunları düzenleyen adamlardan daha fazla olayları değerlendirebildi ve ilerisini gördü. Yüksek bir meran kayalığının çevresindeki çıplak resif üzerinde, bakımsız, kumların hükmünde debelendiği sıralarda, onun aklındaki Honolulu modern, elektrik enerjisinin aydınlattığı bir kentti. Bu yüzden toprak satın aldı. Sıcak para ihtiyacı duyan tüccarlardan, züğürt yerlilerden, asi tüccar çocuklarından, dullardan, yetimlerden, Molokai'ye sürülen cüzamlılardan toprak satın aldı; ve bir şekilde, yıllar ilerledikçe, onun satın aldığı parseller depolar, kahve binaları ya da oteller için gerekli oldu. Kiraladı, borç verdi, sattı, satın aldı ve yeniden sattı.

Ama başka şeyler de vardı. Kimsenin güvenmediği kaçak kaptan Parkinson'a güvenini ve parasını bağladı. Parkinson da küçük *Vega*'yla esrarlı yolculuklara çıktı. Parkinson'a ölene kadar baktı ve yıllar sonra, Drake ve Acorn guano adalarının Britanya Fosfat Tröstüne üç çeyrek milyona satıldığı duyulduğunda, bütün Honolulu hayrete düştü. Daha sonra, Ah Chun'un afyon lisansı için üç yüz bin dolar ödemesiyle, Kral Kalakaua'nın yağlı ballı günleri geldi. Uyuşturucu tekeli için üçte bir milyon ödediyse de bu gene de iyi bir yatırım oldu, çünkü geliriyle Kalalau plantasyonlarını satın aldı ve on yedi yıl boyunca bu-

radan yüzde otuz gelir elde etmesinin yanında, nihayetinde bir buçuk milyona sattı.

Çok önceleri, Kamehamehalar döneminde, Çin konsolosu olarak ülkesine hizmet etti; bu pek de getirisi olmayan bir görev değildi; IV. Kamehameha döneminde de yurttaşlığını değiştirdi ve Stella Allendale'le evlenebilmek için Hawaii yurttaşı oldu. Allendale esmer kralın bir tebaasıydı ama damarlarında Polinezya kanından çok Anglosakson kanı dolaşıyordu. Doğrusu, dahil olduğu soylar o kadar enderdi ki sekizde bir ve on altıda bir olarak gösteriliyordu. Bu son oran, büyük–büyükannesi Paahao'dan gelendi – çünkü Prenses Paahao, kraliyet soyundan geliyordu. Stella Allendale'in büyük–büyükbabası Kaptan Blunt adında birisiydi, I. Kamehameha zamanında hizmet etmiş ve tabu şef yapılmış bir İngiliz maceraperestiydi. Büyük babası da New Bedfordlu bir balina gemisi kaptanıydı, kendi babası tarafından da uzaktan kendi İngiliz kanına iliştirilmiş İtalyan ve Portekiz kanlarına sahipti. Ah Chun'un yasal olarak Hawaiili olan karısı, daha çok üç başka milliyetin kanını taşıyordu.

Ah Chun da bu ırklar bütününe Moğol karışımını ekledi. Böylece, Bayan Ah Chun'dan olan çocukları otuz ikide bir Polinezyalı, on altıda bir İtalyan, on altıda bir Portekizli, yarım Çinli ve otuz ikide on bir İngiliz ve Amerikalı oldular. Bu birlikten doğacak muhteşem aileyi öngörebilmiş olsa, Ah Chun evlilikten cayabilirdi bile. Birçok açıdan, aile muhteşemdi. Birincisi, boyutlarıydı. On beş oğlu ve kızı vardı, çoğunlukla da kızı. Oğlanlar, üçü birden önce gelmişlerdi, sonra da şaşmaz bir sıralamayla bir düzine kız.

Irk karışımı mükemmeldi. Yalnızca verimli olmakla kalmamıştı, çünkü çocuklar istisnasız sağlıklı ve lekesizdi. Ama ailenin en şaşırtıcı özelliği, güzellikleriydi. Bütün kızlar güzeldi; zarifçe, narince güzel. Ah Chun ananın tombul hatları Ah Chun babanın ince hatlarını değiştirmiş gibiydi, böylece kızlar sıska olmadan ince, hantal olmadan yuvarlak kaslı olmuşlardı. Her birinin her hattında Asya'nın izleri vardı ama Eski İngiltere, Yeni İngiltere ve Güney Avrupa hatları tarafından ellenmiş ve gizlenmiş olarak. Hiçbir gözlemci, haberi yoksa damarlarındaki ağır Çinli kanını tahmin edemezdi; ama gene, hiçbir gözlemci, bilgilendirildikten sonra, Çinli hatlarını derhal fark etmeden yapamazdı.

Güzellik olarak, Ah Chun kızları bir yenilikti. Evvelce hiç böyle bir şey görülmemişti. Birbirlerine benzedikleri kadar başka hiçbir şeye benzemiyorlardı ama aynı zamanda her kız keskin biçimde farklıydı. Birbirleriyle karıştırılmaları mümkün değildi. Bir yanda, mavi gözlü sarı saçlı Maud, derhal, kocaman, mahzun gözlü, mavi–siyah saçlı, zeytuni kumral Henrietta'yı anımsatıyordu. Her türlü farklılığı uzlaştırarak hepsinde kendini gösteren benzerliğin ipucu, Ah Chun'un katkısıydı. Üzerinde ırkların karışımının izlerinin sürüldüğü altyapıyı o sağlamıştı. İnce kemikli Çinli iskeletini o sağlamış, bunun üzerine Sakson, Latin ve Polinezya etinin incelikleri ve tatları eklenmişti.

Bayan Ah Chun'un kendince fikirleri vardı ve Ah Chun bunlara değer veriyordu ama kendi felsefi sükûnetiyle çelişmelerine izin vermiyordu. Kadın tüm hayatı boyunca Avrupa tarzı yaşama alışmıştı. Pekâlâ. Ah

Chun ona Avrupa tarzı bir malikâne verdi. Sonraları, oğulları ve kızları büyüyüp akıl verme yaşına geldiklerinde bir bungalov inşa ettirdi kocaman, dağınık bir şey, muhteşem olduğu kadar da iddiasız. Aynı zamanda, seneler geçtikçe, Tantalus'ta ailenin güneyden "hasta rüzgâr" estiğinde kaçtığı bir dağ evi yükseldi. Bunun yanında, Waikiki'de geniş bir alan üzerinde bir sahil evi inşa ettirdi, bunun yeri o kadar iyi seçilmişti ki sonraları Birleşik Devletler yönetimi müstahkem mevki inşa etmek amacıyla burayı yıktırdığında, yıkıma muazzam bir ödeme eşlik etmişti. Bütün evlerde bilardo ve sigara salonları ve bol miktarda misafir odaları bulunuyordu, çünkü Ah Chun'un geniş ailesi zengin eğlenceler düzenliyordu. Mobilyalar savurganca basitti. Krallara kurtarmalık olacak rakamlar –ailenin eğitimli zevkleri sayesinde– gösterişsiz harcanıyordu.

Ah Chun eğitim konusunda da liberaldi. "Masrafı boş ver," demişti, eski günlerde işsiz denizci *Vega*'yı işler durumda tutmak için bir neden görmediğinde Parkinson'la tartışırken; "Sen uskunayla denize açıl, ben faturaları öderim." Oğulları ve kızlarıyla da aynısını yapmıştı. Onlar eğitimlerini alacaklar, masrafa karışmayacaklardı. En büyük oğlu Harold, Harvard ve Oxford'da okudu; Albert ve Charles aynı sınıflarda Yale'de okudular. Kızları da en büyüğünden başlamak üzere, California'da Mills Seminary hazırlık okulunda okumuşlardı, daha sonra da Vassar, Wellesley ya da Bryn Mawr'a geçtiler. Birçoğu, canları öyle istediği için, son rötuşları Avrupa'da yaptırdı. Ah Chun'un oğullarıyla kızları da bütün dünyadan, malikânelerinin sade ihtişamının dekorasyonu için

önerilerde bulunmaya döndüler. Ah Chun şahsen doğunun lüks parlaklığından hoşlanıyordu; ama o bir filozoftu ve çocuklarının zevklerinin de Batılı standartlara göre doğru olduğunu açıkça görüyordu.

Kuşkusuz, çocukları Ah Chun çocukları olarak tanınmıyordu. Bir coolie emekçiden multi–milyardere evrilirken, adı da evrildi. Ah Chun ana bunu A'Chun olarak yazıyordu ama onun bilge evlatları kesme işaretini atıp, Achun olarak yazmaya başladılar. Ah Chun itiraz etmedi. Adının yazılışı ne konforuna ne de felsefi sükûnetine müdahale etmiyordu. Üstelik gurur da duymuyordu. Ama çocukları işi kolalı gömlek, sert yaka, frak ceket düzeyine çıkardığında, konforu ve sükûnetine müdahale etmiş oldular. Ah Chun'un bunlarla işi olmazdı. Çin'in rahatça uçuşan giysilerini tercih ediyordu ve ne ikna ne de zorlama girişimleri onu değiştirmeyi başarabildi. Her iki yolu da denediler ve özellikle ikincide feci bir şekilde başarısız oldular. Amerika'ya boşuna gitmemişlerdi. Örgütlü emeğin kullandığı boykotun erdemlerini öğrenmişlerdi ve onu, babaları Ah Chun'u kendi evinde boykot ettiler, Achun Ana da yardım ve yataklık etti. Ama Ah Chun da her ne kadar Batı kültüründe eğitilmemiş olsa da Batı emek koşulları konusunda tamamen bilgi sahibiydi. Yoğun emek kullanan birisi olarak, bunların taktikleriyle nasıl başa çıkılacağını biliyordu. Derhal asi evlatlarına ve yardakçıları eşine lokavt uyguladı. Hizmetçileri işten çıkarttı, ahırları kilitledi, evlerini kapattı ve en önemli hissedarı olduğu Royal Hawaiian Hotel'de yaşamaya başladı. Aile, dostlarının ziyaretleri konusunda endişeli düşüncelere dalmışken, Ah Chun sükûnetle işlerini

yönetti, minik gümüş lüleli uzun piposunu tüttürüp muhteşem ailesinin sorunlarını düşündü.

Bu sorun sükûnetini bozmadı. Filozof ruhunda, olgunlaştığı zaman bunu çözeceğini biliyordu. Bu arada, ne kadar yumuşak başlı olsa da Achun hanedanının mutlak diktatörü olduğu dersini belletti. Aile bir hafta dayandı, sonra Ah Chun ve birçok hizmetçiyle birlikte, bungalovu bir kez daha işgal etmeye döndüler. Ondan sonra, Ah Chun parlak oturma odasına mavi ipekli tüniği, terlikleri, tepesinde kırmızı düğmesi olan siyah ipekli takkesiyle girdiğinde ya da geniş verandalarla sigara odasında sigara ve puro için subaylarla sivillerin arasında gümüş lüleli uzun piposunu yaktığında, kimse sesini çıkarmadı.

Ah Chun'un Honolulu'da eşsiz bir konumu vardı. Toplumda görünmese de her yerde kabul görüyordu. Kentin Çinli tüccarları dışında, hiç dışarı çıkmazdı; ama kabul ederdi ve her zaman ev halkının merkezinde, masanın başındaydı. Kendisi Çin'de doğmuş bir köylü olmasına karşın, tüm adalarda eşi olmayan bir kültür ve incelik atmosferinin başındaydı. Eşiğinden içeri girip misafirperverliğinden yararlanmayacak kadar gururlu kimse yoktu. Bir kere, Achun bungalovu kusursuz bir yerdi. Sonra, Ah Chun güçtü. Nihayet, Ah Chun bir ahlak anıtı ve namuslu bir işadamıydı. Adalarda iş ahlakı anakaradakinden yüksek olmasına karşın, Ah Chun dürüstlüğünün taviz vermez katılığıyla Honolulu'nun işadamlarının hepsinin üzerindeydi. Sözünün senetleri kadar değerli olduğu söylenirdi. Onu bağlaması için imzasına hiç gerek görülmemişti. Hotchkiss, Morterson Şirketinden Hotchkiss'in

ölümünün yirmi yıl ardından, kayıp evrakının içinde Ah Chun'a verdiği yirmi bin dolarlık bir borçtan söz eden bir belge bulunmuştu. Olay Ah Chun'un II. Kamehameha'nın özel danışmanı olduğu zamandan kalmaydı. O hareketli para kazanma günlerinin kargaşa ve telaşı içinde, bu Ah Chun'un aklından çıkmıştı. Ne bir senet ne de yasal bir bağlayıcılık vardı ama Hotchkiss'in mirasçılarına paranın tamamını, anaparayı geride bırakan bir mürekkep faizle birlikte ödemişti. Aynı şekilde, batık Kakiku hendek projesine en umutsuz olanın bile bir güvencenin gerekli olacağını hayal etmediği bir dönemde sözlü olarak güvence verdiğinde, müflis şirketin Ah Chun'un amacını öğrenmek gibi zayıf bir umutla gönderilen sekreterinin aktardığına göre, "iki yüz binlik çeki imzaladı ve kılı bile kıpırdamadı beyler, kılı bile kıpırdamadı." Sözüne sadık olduğuna dair tüm bu ve benzeri olayların üzerine, adalarda Ah Chun'un maddi yardımseverliğine başvurmamış bir tek önemli insan yoktu.

Bu yüzden Honolulu bu muhteşem ailenin şaşırtıcı bir soruna dönüşmesini seyretti ve gizliden gizliye ona sempati duydu, çünkü hiçbirinin, onun bunu nasıl çözeceğine dair en ufak bir fikri yoktu. Ama Ah Chun sorunu onlardan daha berrak bir şekilde görüyordu. Ailesinin içinde ne kadar yabancılaştığını onun kadar iyi bilen yoktu. Kendi ailesi de bunu kestiremiyordu. Kendi soyunun bu muhteşem tohumları arasında bir yeri olmadığını görüyordu, yaşlılık yıllarını düşünüyor ve giderek daha da yabancılaşacağını biliyordu. Çocuklarını anlamıyordu. Konuştukları konular onu hiç ilgilendirmeyen ve hiçbir şey bilmediği şeyler üze-

rineydi. Batının kültürü onun yanından geçip gitmişti. O son dokusuna kadar Asyalıydı, bu da kâfir olduğu anlamına geliyordu. Onların Hıristiyanlığı onun için anlamsızdı. Ama genç insanların kendilerini anlasa, bunları konu dışı ve önemsiz olarak görmezden gelecekti. Örneğin, Maud o ayın ev harcamaları faturasının otuz bin olduğunu söylediğinde, bunu anlıyordu; tıpkı Albert'in *Muriel* uskuna yatını satın alıp Hawaii Yat Kulübünün bir üyesi olmak için beş bin istemesini anladığı gibi. Ama onun kafasını karıştıran, onların uzak, karmaşık arzuları ve zihinsel süreçleriydi. Her oğlu veya kızının zihninin onun nüfuz edemeyeceği birer labirent olduğunu çok çabuk anlamıştı. Hep doğuyla batıyı ayıran duvara tosluyordu. Ruhlarına erişemiyordu ve benzer şekilde, onun ruhuna da onların erişemeyeceğini biliyordu.

Üstelik yıllar geçtikçe, giderek daha fazla kendi gibilere yöneldiğini görüyordu. Çin mahallesinin kötü kokuları ona baharat gibiydi. Sokaktan geçerken bunları memnuniyetle kokluyordu, çünkü onu zihninde Canton'un hayat ve hareketle kıpır kıpır dar sokaklarına götürüyordu. Evlilik öncesi Stella Allendale'i hoşnut etmek için bağlarını kopardığına pişman olmuştu ve ciddi bir şekilde saçını tıraş edip yeni bir tarzda uzatmayı düşünmeye başlamıştı. Yüksek bir ücretle tuttuğu aşçısının ona hazırladığı yemekler, Çin mahallesindeki havasız restoranlardaki garip yemeklerin yaptığı gibi damak tadında eskileri hatırlatacak duygular uyandırmıyordu. Bungalovunun meşhur olduğu, seçkin Amerikalılarla Avrupalıların, kadınlı erkekli eşit olarak oturdukları, kadınların beyaz omuz

ve kollarındaki mücevherlerinin loş ışıkta parladığı, erkeklerin akşamlık giysileriyle geldiği ve herkesin, ona yabancı bir dilde konuşmalarmış gibi gelmese de onu ilgilendirmeyen ve hiç eğlendirmeyen konularda sohbet ettikleri savurgan ve zarif yemeklerin başköşesinde oturmaktansa, iki–üç Çinli dostuyla pipo içip sohbet ederek geçirdiği yarım saati tercih ediyordu.

Ama sorun yalnızca yabancılığı ve kendi Çinli köklerine dönmek için duyduğu giderek artan arzu değildi. Varlığı da vardı. Sakin bir yaşlılık da arzuluyordu. Çok çalışmıştı. Ödülü huzur ve dinlenme olmalıydı. Ama muazzam varlığıyla huzur ve dinlenmeye sahip olamayacağını biliyordu. Evvelce de benzer sorunların yaşandığını görmüştü. Eski işvereni Dantin vardı; çocukları, mahkeme kanalıyla, malının yönetimini elinden almış, mahkemenin bunu yönetmek için kayyum tayin etmesini sağlamışlardı. Ah Chun biliyordu, hem de çok iyi biliyordu ki Dantin yoksul bir adam olsaydı, kendi işlerini çok akıllıca yürütebileceğine karar verilecekti. Yaşlı Dantin'in yalnızca üç çocuğu ve yarım milyonu vardı; onun, Chun Ah Chun'unsa, on beş çocuğu vardı ve kendinden başka hiç kimse kaç milyonu olduğunu bilmiyordu.

"Kızlarımız güzel kadınlar," dedi bir akşam karısına. "Birçok genç adam var. Ev hep genç adamlarla dolu. Puro faturalarım çok yüksek. Neden evlenen olmuyor?"

Achun Ana omuz silkip bekledi.

"Kadınlar kadın, erkekler de erkek – evlilik olmaması garip. Belki de genç adamlar kızlarımızı beğenmiyorlar."

"Ah, onları fazla bile beğeniyorlar," diye yanıt verdi Achun Ana; "ama biliyor musun, senin kızlarının babası olduğunu unutamıyorlar."

"Ama sen babamın kim olduğunu unuttun," dedi Ah Chun ciddi ciddi. "Benden tek istediğin, bağımı koparmam oldu."

"Genç adamlar benden daha müşkülpesent sanırım."

"Dünyadaki en büyük şey nedir?" diye birdenbire alakasız bir şekilde sordu Ah Chun.

Achun Ana bir an düşündü, sonra cevap verdi: "Tanrı."

Ah Chun başıyla onayladı. "Tanrı var, tanrı var. Kimisi kâğıt, kimisi ahşap, kimisi de bronz. Ben ofisimde kâğıt ağırlığı olarak küçük bir tane kullanıyorum. Bishop Müzesinde mercan kayasından ve lav taşından birçok tanrı var."

"Ama yalnızca bir tek Tanrı var," diye kararlı bir şekilde yanıt verdi kadın, geniş gövdesini tartışmacı bir şekilde dikleştirerek.

Ah Chun tehlike işaretini aldı ve geri çekildi.

"Peki Tanrı'dan büyük ne var?" diye sordu. "Sana söyleyeyim. Para. Zamanında ben Yahudilerle, Hıristiyanlarla, Müslümanlarla, Budistlerle ve Solomonlarla Yeni Gine'den, kendi tanrılarını yağlı kâğıtlara sarıp üzerlerinde taşıyan küçük siyah adamlarla iş yaptım. Bu adamların çeşitli tanrıları vardı ama hepsi paraya tapıyordu. Kaptan Higginson var mesela. Sanki Henrietta'dan hoşlanıyor gibi."

"Hiçbir zaman onunla evlenmeyecek," diye karşılık verdi Achun Ana. "Ölmeden önce Amiral olacak –"

"Tümamiral," diye düzeltti Ah Chun.

"Evet, biliyorum. Öyle emekli oluyorlar."

"Birleşik Devletlerde önemli bir ailesi var. Şeyden hoşlanmazlar, Amerikalı bir kızla evlenmezse."

Ah Chun piposunun küllerini boşalttı, titizlikle gümüş lüleyi küçük bir tütün kümesiyle doldurdu. Pipoyu yakıp dumanını savurduktan sonra konuştu.

"Henrietta en büyük kızımız. Evlendiği gün ona üç yüz bin dolar vereceğim. Bu o Kaptan Higginson'ı cezbeder, ailesini de. Bunu öğrenmesini sağla. Bu konuyu sana bırakıyorum."

Ah Chun oturup piposunu tüttürdü ve dolanarak yükselen duman büklümlerinin içinde, Toy Shuey'in yüzünün ve bedeninin şekillendiğini gördü – Canton'daki köyünde amcasının evindeki her işe bakan, işi hiç bitmeyen ve bir yıllık çalışmasının karşılığında bir dolar ücret alan Toy Shuey. Salınan dumanlarda kendi gençlik halinin yükseldiğini gördü, on sekiz yıl amcasının tarlasında didinen ve bundan biraz fazlasını alan kendi gençlik halini. Şimdi o, Ah Chun, köylü, kızına drahoma olarak o didinmenin üç yüz bin yıllık karşılığını veriyordu. Bu düşünce onu hoşnut etmedi. Bunun komik, acayip bir dünya olduğunu düşündü ve yüksek sesle kıkırdayıp, Achun Ana'yı, kendisinin hiçbir zaman nüfuz edemediği o saklı dehlizlerin derinliklerinde olduğunu bildiği hayallerinden uyandırdı.

Ama Ah Chun'un sözleri bir fısıltı şeklinde yerine ulaştı ve Kaptan Higginson tümgeneralliğini ve yüksek ailesini unutup, üç yüz bin dolarla otuz ikide bir Polinezyalı, on altıda bir İtalyan, on altıda bir

Portekizli, otuz ikide on bir İngiliz ve Yanki ve yarı yarıya Çinli, düzeyli ve kültürlü bir kızı eş olarak aldı.

Ah Chun'un cömertliği etkisini gösterdi. Kızları birdenbire seçilebilir ve arzulanır hale geldiler. Sonra Clara, geldi ama Bölge Sekreteri resmen onu istediğinde, Ah Chun ona sırasını beklemesi gerektiğini, Maud'un daha büyük olduğunu ve ilk onun evlenmesi gerektiğini bildirdi. Bu kurnazca bir politikaydı. Bütün aile yaşamsal düzeyde Maud'u evlendirmekle ilgilenmeye başladı ve o da üç ay içinde Birleşik Devletlerin göçmen komiseri Ned Humphreys'le evlendi. Hem o hem de Maud şikâyet ettiler, çünkü drahoma yalnızca iki yüz bin dolardı. Ah Chun ilk cömertliğinin buz tabakasını kırmayı amaçladığını, bundan sonra kızlarının daha ucuza gitmekten başka bir şey beklememelerini söyledi.

Clara, Maud'u izledi ve bunun ardından, iki yıl boyunca, bungalovda sürekli bir evlilik furyası yaşandı. Bu arada Ah Chun boş durmuyordu. Yatırımlar birbiri ardına tasfiye edildi. Bir dizi girişimdeki hisselerini sattı ve piyasada bir dalgalanmaya neden olmamak için adım adım büyük emlak yatırımlarını elden çıkardı. Sonlara doğru bir düşüşe neden oldu ve zararına sattı. Acelesine neden olan, ufukta toplandığını gördüğü fırtına bulutlarıydı. Lucille evlendiğinde, çekişme ve kıskançlık sesleri kulağına gelmeye başlamıştı bile. Onu yanlarına çekmeye ve damatlardan biri hariç diğerlerine karşı kışkırtmaya yönelik planlar ve karşı–planlar havada uçuşmaya başlamıştı. Bunların hiçbiri yaşlılığı için tasarladığı huzur ve sakinliğe hizmet edecek işler değildi.

Çabalarını hızlandırdı. Uzun süredir Şangay ve Makao'daki önde gelen bankalarla iletişim halindeydi. Yıllardır, her buharlı gemi bu Uzakdoğu bankalarına Chun Ah Chun adına aktarılan değerlerin ödeme emirlerini taşıyıp duruyordu. Ödeme emirleri yükselmeye başladı. En küçük iki kızı daha evlenmemişti. Beklemedi, onlar adına drahoma olarak Hawaii Bankasına yüzer bin dolar yatırdı, faiz getiriyor ve evlenecekleri günü bekliyordu. Albert, Ah Chun ve Ah Yung şirketinin yönetimini devraldı, en büyük oğlu Harold iki yüz elli bin dolar alıp yaşamak üzere İngiltere'ye gitmeyi seçmişti. En küçük oğlu Charles yüz bin dolar ve bir yasal vasi alıp bir Keeley enstitüsüne* yattı. Achun Ana'ya bungalov, Tantalus'taki dağ evi ve Ah Chun'un hükümete satmış olduğunun yerine alınan yeni bir sahil evi verildi. Aynı zamanda, Achun Ana'ya uygun yerlere yatırılmış yarım milyon verildi.

Ah Chun artık sorunun çekirdeğini kırmaya hazırdı. Bir sabah, aile kahvaltıdayken –bütün damatlarıyla kızlarının orada olmalarını sağlamıştı– ata toprağına döneceğini açıkladı. Sarih bir konuşmayla, ailesi için gerekli önlemleri aldığını açıkladı ve onların huzur ve uyum içinde yaşamalarını sağlayacağını söylediği çeşitli ilkeleri ortaya koydu. Aynı zamanda, damatlarına iş hayatı üzerine öğütler verdi ve ılımlı yaşamla sağlam yatırımların erdemlerini vaaz ederek, Hawaii'deki sanayi ve ticaret koşulları üzerine ansiklopedik düzeyde bilgilerini aktardı. Sonra arabasını

* Keeley enstitüleri: Aynı adlı doktor tarafından 1880 yılında başlatılan, alkol ve afyon bağımlılığının tedavi edildiği iddia edilen kurumlar –çn.

çağırttı ve ağlayan Achun Ana'nın refakatinde *Pacific Posta* gemisine doğru yola çıkarak, ardında panik yaşanan bir bungalov bıraktı. Kaptan Higginson bağrış–çağrış bir mahkeme emri çıkartılmasını önerdi. Kızlar çok fazla gözyaşı döktü. Kocalarından biri, eski bir federal yargıç, Ah Chun'un akıl sağlığını sorguladı ve bunu soruşturmak üzere alelacele yetkililere başvurdu. Ah Chun'un bir gün önce komisyonun karşısına çıktığı, bir muayene talep ettiği ve çok başarılı bir şekilde geçtiği haberiyle geri döndü. Yapılacak bir şey yoktu, onlar da gidip küçük adama veda ettiler, o da büyük buharlı gemi burnunu mercan resifinin dışına yöneltirken, gezinti güvertesinden onlara el salladı.

Ama küçük yaşlı adam Canton'a gitmedi. Kendi ülkesini ve Mandarinlerin baskısını, elinde kalan yüklü servetle oraya gitmeyecek kadar iyi biliyordu. Makao'ya gitti. O ana kadar Ah Chun bir kralın gücüne sahipti ve bir kral kadar otoriterdi. Makao'ya inip en büyük Avrupa otelinin ofisine kayıt olmak amacıyla gittiğinde, kâtip defteri suratına kapattı. Çinliler otele alınmıyordu. Ah Chun müdüre başvurdu ve hakaretle karşılandı. Otelden ayrıldı ama iki saat sonra geri dönmüştü. Kâtiple müdürü çağırttı, birer aylık maaşlarını ödedi ve onları işten çıkardı. Oteli satın almıştı; ve banliyödeki muhteşem sarayı inşa edilene kadar, otelin en güzel suitinde kaldı. Bu arada, sahip olduğu kaçınılmaz yetenek sayesinde, büyük otelin kazancını yüzde üçten otuza çıkarttı.

Ah Chun'un kaçtığı sıkıntılar erken başladı. Kötü yatırımlar yapan damatlar vardı, diğerleri Achun drahomalarını har vurup harman savurmuşlardı. Ah

Chun devre dışı olduğundan, Ah Chun Ana'ya ve onun yarım milyonuna döndüler ve bu dönüş sırasında, birbirlerine karşı en iyi duygularla hareket etmediler. Avukatlar vakıf senetlerinin yapısını değerlendirirken iyi para kazandılar. Davalar, çapraz davalar, karşı davalar Hawaii mahkemelerini doldurdu. Polis karakolları da kurtulamadı. Acı sözlerin edildiği, acı darbelerin vurulduğu karşılaşmalar oldu. Kanatlı sözlere ek olarak, çiçek saksılarının fırlatıldığı görüldü. Hakaret davaları mahkemelere yansıdı ve tanıkların açıklamalarıyla Honolulu heyecanlı günler yaşadı.

Doğunun güzellikleriyle çevrili yaşadığı sarayından Ah Chun sakince piposunu içiyor ve denizaşırı kargaşayı izliyordu. Her posta gemisiyle, Amerikan malı bir daktiloyla ve kusursuz bir İngilizceyle yazılmış bir mektup Makao'dan Honolulu'ya gidiyor ve hayranlık uyandıracak metinler ve talimatlarla, Ah Chun ailesine birlik ve uyum içinde yaşamayı öğütlüyordu. Kendisine gelince, o bu işin dışındaydı ve hoşnuttu. Huzur ve dinlenmeye erişmişti. Ara sıra kıkırdayıp ellerini ovuşturuyor ve şu komik dünyayı düşünüp çekik küçük siyah gözlerini neşeyle kırpıştırıyordu. Çünkü tüm yaşamı ve felsefesinin ardından, ona bu kalmıştı, burasının çok komik bir dünya olduğu inancı.

Kona'nın Şerifi

"İklimi beğenmekten kaçınamazsınız," dedi Cudworth, Kona sahilini methetmeme karşılık olarak. "On sekiz yıl önce buraya geldiğimde, genç bir adamdım, kolejden yeni mezun olmuştum. Bir daha geri dönmedim, tabii ki ziyaretler dışında. Sizi uyarıyorum, dünya yüzünde sevdiğiniz bir yer varsa, burada fazla oyalanmayın, yoksa burasını daha çok sevdiğinize karar verirsiniz."

Kuzeye açık büyük verandada yemeğimizi bitirmiştik, tabii böyle hoş bir iklimde açık pek uygun bir adlandırma olmuyordu.

Mumlar söndürüldü ve beyaz giysili bir Japon, gümüşi ay ışığında, bir hayalet gibi kayarcasına gelip bize purolar ikram etti ve bungalovun karanlığında kayboldu. Muz ve lehua ağaçlarından oluşan bir perdenin ardından, guava fundalığının ötesinde, üç yüz metre kadar aşağımızdaki sakin denize baktım. Bir haftadır, küçük buharlı kosterden indiğimden

beri, Cudworth'la oyalanıyordum ve bu süre zarfında kıpırtısız denizi hiçbir rüzgâr rahatsız etmemişti. Doğrusu, arada esintiler olmuştu ama bunlar yaz adaları arasından esen en yumuşak meltemlerdi. Bunlara rüzgâr denmezdi, bunlar iç çekişlerdi, dinlenen bir dünyanın uzun, sakin iç çekişleri.

"Nilüfer ülkesi," dedim.

"Her günün bütün günler gibi olduğu, bütün günlerin de cennet günleri olduğu yer," diye yanıt verdi. "Hiçbir şey olmaz. Çok sıcak değildir. Çok soğuk da değildir. Hep tam ayardadır. Toprakla denizin nasıl ardı ardına karşılıklı nefes alıp verdiğini gördünüz mü?"

Doğrusu bu nefis, ritmik nefesleri fark etmiştim. Her sabah esintinin sahilde başladığını, toprağa doğru en yumuşak, en ılımlı meltem esintisiyle yavaşça denize doğru ilerlediğini seyretmiştim. Denizin üzerinde oynaşıyor, hafifçe yüzeyini koyultuyor, esintinin kaprisli öpücükleriyle orada burada ve her yerde uzun sükûnet hatlarıyla değişiyor, sürükleniyordu. Her akşam denizin nefesinin cennet sessizliğine döndüğünü seyretmiş, toprağın nefesinin de yavaşça kahve ağaçlarının ve yağmur ağaçlarının arasından yolunu bulduğunu duymuştum.

"Burası sürekli sükûnet ülkesi," dedim. "Burada rüzgâr esmez mi? Hiç esmez mi? Anlıyorsun değil mi?"

Cudworth başını sallayıp doğuyu işaret etti.

"Nasıl essin, durduracak böyle bir engel varken?"

Çok yukarılarda, Mauna Kea'yla Mauna Loa'nın, yıldızlı gökyüzünün yarısını örter gibi duran iri kütle-

leri yükseliyordu. Başımızın dört bin metre üzerinde, onların tropikal güneşin eritemediği kendi karlı başları yükseliyordu.

"Otuz mil ileride, bahse girerim ki saatte yetmiş kilometreyle esiyordur."

Kuşkuyla gülümsedim.

Cudworth verandadaki telefona uzandı. Sırasıyla Waimea, Kohala ve Hamakua'yı aradı. Konuşmalardan anladığım, rüzgârın estiği yolundaydı. "Mükemmel ha? ... Ne zamandır? ... Yalnızca bir hafta mı? ... Alo, Abe, sen misin? ... evet, evet... Sen Hamakua sahiline kahve *dikeceksin*... rüzgâr kesenlerini dik! *Benim* ağaçlarımı görürsün."

"Fırtına esiyormuş," dedi bana, telefonu yerine bıraktıktan sonra. "Abe'le hep kahve ağaçları konusunda şakalaşırım. Beş yüz dönümü var ve rüzgârı kesmekte harikalar yarattı ama kökleri nasıl toprakta tutuyor, hiç anlamıyorum. Esmek mi? Hamakua tarafında hep eser. Kohala çifte resif altında bir uskunanın Hawaii'yle Maui arasındaki kanala girdiğini ve kötü havaya yakalandığını bildiriyor."

"Kabul etmesi zor," dedim tembelce. "Birazcık bir esinti bile bir yerlerden geçip buraya ulaşmıyor mu?"

"Birazcık esinti bile gelmiyor. Bizim kara esintimiz kesinlikle o cins değil, çünkü Mauna Kea ve Mauna Loa'nın bu tarafından başlıyor. Biliyor musunuz, toprak sıcaklığını denizden daha hızlı kaybediyor, bu yüzden geceleri kara denize doğru estiriyor. Gündüzleri kara denizden daha sıcak oluyor ve deniz karaya doğru estiriyor... Dinleyin! Şimdi kara esintisi geliyor, dağ rüzgârı."

Geldiğini duyabiliyordum, kahve ağaçlarının arasına yavaşça sürtünüyor, yağmur ağaçlarını silkeliyor ve şekerkamışlarının arasından geçiyordu. Verandada hâlâ sükûnet hâkimdi. Sonra geldi, dağ rüzgârının ilk belirtisi, hafifçe kokulu, rayihalı ve baharatlı ve serin, nefis bir serinlikte, ipeksi bir serinlik, şarap gibi bir serinlik, yalnızca Kona dağ rüzgârının olabileceği gibi serin.

"Kona'ya on sekiz yıl önce kalbimi kaptırdığımı biliyor musunuz?" diye sordu. "Artık ayrılamam. Sanırım ölürüm. Felaket olur. Burayı seven bir adam daha vardı, benim kadar. Sanırım daha çok seviyordu, çünkü burada, Kona kıyısında doğmuştu. Büyük bir adamdı, en iyi dostumdu, kardeşimden de yakın. Ama ayrıldı ve ölmedi."

"Aşk?" diye sordum. "Bir kadın?"

Cudworth başını salladı.

"Bir daha da gelmeyecek ama ölene kadar kalbi burada kalacak."

Durakladı ve aşağıya, Kailua'nın sahil ışıklarına baktı. Sessizce sigaramı içip bekledim.

"Zaten âşıktı... karısına. Üç çocuğu da vardı ve onları da seviyordu. Honolulu'dalar. Oğlan koleje gidiyor."

"Acele bir karar mı?" diye bir süre sonra sabırsızlıkla sordum.

Başını salladı. "Ne bir suç işledi ne de bir şeyle suçlandı. Kona Şerifiydi."

"Çelişkili konuşuyorsunuz," dedim.

"Sanırım öyle anlaşılıyor," diye onayladı, "işin berbat yanı da bu."

Bir süre sorarcasına bana baktı, sonra aniden öyküye daldı.

"Cüzamlıydı. Hayır, doğuştan değil – kimse cüzamlı doğmaz; sonradan yakalandı. Bu adam – ne önemi var? Adı Lyte Gregory'ydi. Her Kamaina* onun öyküsünü bilir. Saf Amerikan soyundandı ama yapısı eski Hawaii'nin şeflerine benziyordu. Bir doksan boyundaydı. Yüz kiloydu ve bunda kasla kemik dışında bir gram bile başka bir şey yoktu. Gördüğüm en güçlü adamdı. Bir atlet ve devdi. Bir tanrıydı. Dostumdu. Kalbiyle ruhu da bedeni kadar büyük ve iyiydi.

"Merak ediyorum, bir dostunuzu, kardeşinizi bir uçurumun kaygan kenarından aşağıya doğru kayarken, habire kayarken görseniz de elinizden bir şey gelmese ne yapardınız? Tam da böyle oldu. Bir şey yapamadım. Geldiğini gördüm ama bir şey yapamadım. Tanrım, ne yapabilirdim ki? İşte oradaydı, habis, tartışılmaz bir şekilde alnında o şeyin izi. Başka kimse görmedi. Sanırım onu çok sevdiğim için yalnızca ben gördüm. Duyularımın tanıklığına güvenemezdim. O kadar inanılmaz biçimde korkunçtu ki. Ama işte oradaydı, alnında, kulaklarında. Görmüştüm, kulak memesindeki hafif kabarıklığı – ah, o kadar belirsizdi ki. Aylarca seyrettim. Sonra, umutlarıma karşılık, her iki kaşının üzerindeki derinin koyulaşması – ah, çok hafifçe, zayıf bir güneş yanığı gibi. Güneş yanığı sanabilirdim ama bir parlaklık vardı, öyle bir görünmez parlaklık ki sanki bir an için görünüp, sonra kayboluyordu. Güneş yanığı olduğuna inanmaya çalıştım

* Kama'aina: Hawaaii'de uzun süre yaşayan kişi –çn.

ama inanamadım. Doğrusunu biliyordum. Benden başka kimse fark etmedi. Stephen Kaluna dışında kimse fark etmedi ama bunu da sonrasında öğrendim. Ama geldiğini görüyordum, bütün o lanet olası, sözü edilemeyecek kötülüğünü; ama geleceği düşünmeyi reddettim. Korkuyordum. Yapamadım. Ve geceleri bu yüzden ağladım.

"Dostumdu. Niihau'da birlikte köpekbalığı avladık. Mauna Kea ve Mauna Loa'da vahşi sığır avladık. Carter Çiftliğinde at terbiye edip sığır damgaladık. Haleakala'da keçi avladık. Bana dalmasını ve sörf yapmasını öğretti, sonunda neredeyse onun kadar iyi oldum ve o sıradan Kanaka'dan daha iyiydi. On beş kulaca daldığını gördüm, dipte iki dakika kalabiliyordu. Bir deniz yaratığı ve dağcıydı. Bir keçinin tırmanmaya cesaret ettiği her yere tırmanırdı. Hiçbir şeyden korkmazdı. Luga kazasındaydı ve dalgalı denizde otuz altı saatte otuz mil yüzdü. Sizi ya da beni pelteye çevirecek kıyı dalgalarını aşabilirdi. Büyük, muhteşem bir insan–tanrıydı. Devrimi beraber yaşadık. İkimiz de romantik kralcılardık. İki kez vuruldu ve ölüme mahkûm edildi. Ama cumhuriyetçilerin öldüremeyeceği kadar büyük adamdı. Onlara güldü. Daha sonra onu onurlandırıp Kona Şerifi yaptılar. Basit bir adamdı, bir türlü büyüyemeyen bir oğlan çocuğu. Dolambaçlı bir beyni yoktu. Zihin süreçlerinde bükülmeler ya da kaçamaklar yoktu. Doğrudan konuya girerdi ve konuları hep basitti.

"Hep umutluydu. Onun kadar güvenli birini görmedim, onun kadar tatmin olmuş ve mutlu birisini de. Yaşamdan bir şey beklemiyordu. Arzulayacağı bir

şey kalmamıştı. Onun hayattan bakiye alacağı kalmamıştı. Ona her şey peşin, nakden ve avans olarak ödenmişti. O muhteşem beden, demir gibi bünye, sıradan hastalıkların hepsine karşı bağışıklık ve o ruh bütünlüğünden başka ne isteyebilirdi ki? Fiziksel olarak mükemmeldi. Hayatında hiç hasta olmamıştı. Baş ağrısı nedir bilmezdi. Çok üzgün olduğumda, bana şaşkınlıkla bakar ve sakarca sempati girişimleriyle beni güldürürdü. Baş ağrısı diye bir şeyi anlamazdı. Anlayamazdı. Umutlu? Şaşılacak bir şey yok. O muazzam canlılık ve inanılmaz sağlıkla, başka ne olabilirdi ki?

"Görkemli yıldızına olan inancına ve bu inanca ne kadar bel bağladığına bir örnek vermeli. O sıralar daha gençti –yeni tanışmıştık–, Wailuku'da bir poker masasına oturmuştu. Masada iri bir Alman vardı, adı Schultz'du ve sert, tahakkümcü bir oyun oynuyordu. Şansı da yaver gidiyordu ve hayli katlanılmaz durumdaydı ki Lyte Gregory gelip işe karıştı. İlk el Schultz'un sırasıydı. Lyte girdi, diğerleri de ve Schultz onları yükseltip kaçırdı – Lyte dışında hepsini. Almanın ses tonunu beğenmemişti ve o da yükseltti. Schultz da yükseltti, bunun üzerine Lyte da yükseltti. İşte böylece bir o bir diğeri devam ettiler. Pot yükselmişti. Peki, biliyor musunuz Lyte'ın elinde ne vardı? İki papaz ve üç küçük sinek. Bu poker değildi. Lyte poker oynamıyordu. İyimserlik oynuyordu. Schultz'un elinde ne olduğunu bilmiyordu ama Schultz'u durdurana kadar yükseltti de yükseltti ve Schultz'un elinde üç as vardı. Düşünün, elinde iki papaz olan adam, kâğıt çekilmeden üç ası olanı durduruyor!

"Sonunda Schultz iki kart istedi. Başka bir Alman dağıtıyordu, Schultz'un bir arkadaşı. O zaman Lyte üçlüyle karşı karşıya olduğunu anladı. O zaman ne mi yaptı? Siz olsanız ne yapardınız? Papazları tutup üç kart alırdınız tabii ki. Lyte yapmadı. İyimserlik oynuyordu. Papazları attı, üç küçük sineği tuttu ve iki kart istedi. Kartlara bakmadı. Pey sürmesi için Schultz'a baktı, o da pey sürdü, hem de çok. Elinde üç as olduğu için Lyte'ı geçtiğini biliyordu, çünkü Lyte'ta üçlü var sanıyordu ve kuşkusuz, onunkiler daha yüksekti. Zavallı Schultz! O koşullar altında, tamamen haklıydı. Hatası, Lyte'ın poker oynadığını sanması oldu. Beş dakika boyunca karşılıklı yükselttiler, sonunda Schultz'un güveni sarsılmaya başladı. Tüm bu süre zarfında Lyte iki kartına hiç bakmamıştı ve Schultz da bunu biliyordu. Schultz'un düşündüğünü, canlandığını ve pey sürmeye devam ettiğini görebiliyordum. Ama baskı ona fazla geldi.

"'Dur bakalım Gregory,' dedi sonunda. 'Seni baştan yendim. Daha fazla paranı almak istemiyorum. Bende...'

"'Sende ne olduğunu boş ver,' diye lafını kesti Lyte. 'Bende ne olduğunu bilmiyorsun. Sanırım bir göz atacağım.'

"Baktı ve yüz dolar daha yükseltti. Böylece bir o bir diğeri devam ettiler, sonunda Schultz zayıfladı, gördü ve üç asını açtı. Lyte da beş kâğıdını açtı. Hepsi siyahtı. İki sinek daha çekmişti. Biliyor musun, Schultz'un bir poker oyuncusu olarak sinirlerini bozmuştu. Bir daha aynı şekilde poker oynayamadı. Ondan sonra güveni kalmadı ve biraz kararsızdı.

"'Ama bunu nasıl yapabildin?' diye sonradan Lyte'a sordum. 'İki kart çektiğinde seni yendiğini biliyordun. Üstelik çektiğin kartlara da hiç bakmadın.'

"'Bakmama gerek yoktu,' oldu, Lyte'ın yanıtı. 'İki sinek olduğunu hep biliyordum. İki sinek olması gerekiyordu, o kadar. O iri Hollandalının beni yenmesine izin vereceğimi mi sandın? Beni yenmesi olanaksızdı. Yenilmek benim usulüm değildir. Yenmem gerekiyordu. Eğer ikisi de sinek çıkmasaydı, en çok ben şaşıracaktım.'

"İşte Lyte'ın hali buydu ve belki de bu onun muazzam iyimserliğini anlamana yardımcı olur. Kendisinin de dediği gibi, iyi olması, gelişmesi için kazanması gerekiyordu, o kadar. O aynı olayda, on bin diğer olayda olduğu gibi, karşılığını buldu. Başarılı oldu, gelişti. Bu yüzden hiçbir şeyden korkmuyordu. Ona hiçbir zaman hiçbir şey olamazdı. Biliyordu, çünkü ona hiçbir zaman hiçbir şey olmamıştı. Luga'nın battığı o sefer, otuz mil yüzdü, iki gece bir gün suda kaldı. Tüm bu korkunç süre zarfında, bir kez bile umudunu kaybetmedi, sonuçtan hiç kuşku duymadı. Karaya erişeceğini biliyordu. Bana kendisi söyledi ve gerçek olduğunu biliyorum.

"Eh, Lyte Gregory işte böyle bir adamdı. Sıradan, hastalıklı ölümlülerden farklı bir ırktandı. Göksel bir varlıktı, sıradan hastalıklardan ve talihsizliklerden muaftı. Ne istediyse aldı. Karısını –Carutherlardan, küçük bir güzellik– bir düzine rakibin arasından elde etti. O da duruldu ve dünyanın en iyi eşi oldu. Bir oğlu olsun istiyordu, oldu; bir kızla bir oğlan daha istiyordu, oldu. Onlar da iyiydi, bir leke ya da kusur-

ları olmadan, fıçı gibi göğüsleri vardı ve onun sağlık ve gücünü almışlardı.

"Sonra olan oldu. Canavarın işaretiyle damgalandı. Bir yıl boyunca seyrettim. Kalbimi parça parça etti. Ama kendisi bilmiyordu, o lanetli hapa–haole Stephen Kaluna dışında başka kimse de bilmiyordu. Evet, Doktor Strowbridge de biliyordu. O federal doktordu ve cüzamlı bakışına sahipti. Biliyor musunuz, işinin bir bölümü de kuşkulu olanları muayene etmek ve onları Honolulu'daki toplanma istasyonuna göndermekti. Stephen Kaluna da cüzamlı bakışını geliştirmişti. Ailesinde hastalık çok fazlaydı ve akrabalarından dört ya da beşi zaten Molokai'deydi.

"Sorun Stephen Kaluna'nın kız kardeşi nedeniyle ortaya çıktı. Kadın kuşkulu hale geldiğinde ve Doktor Strowbridge daha onu ele geçiremeden, kardeşi onu bir yerlere saklamıştı. Lyte Kona Şerifiydi ve kadını bulmak onun işiydi.

"O akşam hepimiz Hilo'da, Ned Austin'in oradaydık. Biz oraya vardığımızda, Stephen Kaluna da oradaydı, tek başına, yükünü almıştı ve saldırgandı. Lyte birinin esprisine gülüyordu, dev bir oğlanın mutlu gülüşüyle. Kaluna aşağılayıcı bir ifadeyle yere tükürdü. Herkes gibi Lyte da bunu fark etti; ama adamı görmezden geldi. Kaluna sorun çıkartmaya çalışıyordu. Lyte'ın kız kardeşini yakalamak istemesini kişisel bir mesele olarak alıyordu. Yarım düzine kadar eylemiyle Lyte'ın varlığından duyduğu hoşnutsuzluğu ortaya koydu ama Lyte onu görmezden geldi. Sanırım Lyte onun için biraz üzgündü, çünkü görevinin en zor yanlarından biri cüzamlıları yakalamaktı. Hiçbir kötülük

yapmamış bir insanın evine gidip onu annesinden, babasından ya da çocuklarından ayırmak, sonra da onu Molokai'deki müebbet yalıtıma göndermek hoş bir iş değildi. Kuşkusuz, bu toplumun korunması içindi ve Lyte, inanıyorum ki kuşku olması durumunda kendi babasının peşine ilk düşecek insan olurdu.

"Nihayet, Kaluna baklayı ağzından çıkarttı: 'Baksana Gregory, Kalaniweo'yu bulacağını sanıyorsun ama bulamayacaksın.'

"Kalaniweo kız kardeşiydi. Lyte adı söylendiğinde ona baktı ama yanıt vermedi. Kaluna kızgındı. Sürekli içi içini yiyordu.

"'Sana bir şey diyeyim,' diye bağırdı. 'Daha Kalaniweo'yu oraya götüremeden sen kendin Molokai'ye gideceksin. Senin ne olduğunu söyleyeyim. Senin dürüst insanların arasında bulunmaya hakkın yok. Görevinden söz ederken çok gürültü çıkardın değil mi? Birçok cüzamlıyı Molokai'ye gönderdin ama o arada oraya ait olduğunu hep biliyordun.'

"Lyte'ın kızdığını birçok kez görmüştüm ama o anki kadar kızdığını hiç görmedim. Cüzam çünkü, biliyor musunuz, bizim aramızda şakası yapılacak bir konu değildir. Bir adım attı, Kaluna'yı boğazından yakalayıp iskemlesinden kaldırdı. Onu vahşice ileri geri salladı, sonunda melezin dişleri takırdamaya başladı.

"'Ne demek istiyorsun?' diye soruyordu Lyte. 'Anlat be adam, yoksa boğazından ben sökerim!'

"Biliyorsunuz, batıda bir insanın söylerken gülümsemesi gereken belli bir tümce vardır. Biz adalılar için de tümcemiz cüzamla ilgilidir. Kaluna ne olursa ol-

sun, korkak bir adam değildi. Lyte boğazını kavrayan ellerini gevşetir gevşetmez, yanıt verdi:

"'Ne demek istediğimi söyleyeyim. Sen de cüzamlısın.'

"Lyte aniden melezi bir yanındaki iskemleye savurdu ve onu rahatlıkla bıraktı. Sonra, Lyte içten, dürüst bir kahkaha patlattı. Ama yalnız başına gülüyordu ve bunu fark ettiğinde, yüzlerimize baktı. Yanına gitmiş, onu uzaklaştırmaya çalışıyordum ama beni fark etmedi bile. Büyülenmiş gibi Kaluna'ya bakıyor, o da sanki onu kavrayan parmaklardan bulaşanları silkelemek ister gibi, sinirli, titrek bir şekilde boynunu sıvazlıyordu, hareketleri insiyaki ve samimiydi.

"Lyte etrafına, bizlere bakıyor, ardı ardına yüzlerimizi inceliyordu.

"'Tanrım, arkadaşlar! Tanrım!' dedi.

"Bunu söylerken konuşmuyordu. Bu daha çok korku ve dehşetin neden olduğu boğuk bir fısıltıydı. Gırtlağını titreten korkuydu ve sanmam ki hayatında daha önce korkmuş olsun.

"Sonra, o muazzam iyimserliği üste çıktı ve gene güldü.

"'İyi bir şaka – kimin aklına geldiyse,' dedi. 'İçkiler benden. Bir an için korktum. Ama arkadaşlar, bunu bir daha yapmayın, hiç kimseye. Çok ciddi. O anda bin kez öldüğümü söyleyebilirim. Karımı ve çocuklarımı düşündüm ve...'

"Sesi kesildi ve hâlâ boğazını ovuşturan melez gözüne çarptı. Şaşkın ve endişeliydi.

"'John,' dedi, bana doğru dönerek.

"Gür ve neşeli sesi kulaklarımda çınladı. Ama yanıt veremedim. O anda sert bir biçimde yutkunuyordum, üstelik suratımın da düzgün olmadığını biliyordum.

"'John,' dedi yeniden, bir adım yaklaşırken.

"Çekingen bir şekilde seslendi ve tüm kâbus ve karabasanların içinde en korkuncu, Lyte Gregory'nin sesinde çekingenlik duymaktı.

"'John, John, bu ne anlama geliyor?' diye devam etti, daha da çekingen bir sesle. 'Bu bir şaka, değil mi? John, işte elim. Bir cüzamlı olsaydım, sana elimi uzatır mıydım? Ben bir cüzamlı mıyım, John?'

"Elini uzattı ve umurumda mıydı? O benim dostumdu. Elini aldım ama yüzündeki parlamayı görmek, kalbime kadar işledi.

"'Yalnızca bir şakaydı, Lyte,' dedim. 'Senin için düzenledik. Ama haklısın. Bu çok ciddi. Bir daha yapmayacağız.'

"Bu kez gülmedi. Gülümsedi, kötü bir rüyadan uyanan ve rüyanın özünün hâlâ etkisinde olan bir adam gibi.

"'Peki o zaman,' dedi. 'Bir daha yapmayın, içkiler hâlâ benden. Ama itiraf etmem gerekir ki bir anlığına beni fena korkuttunuz. Baksanıza ne kadar terledim.'

"İç çekti ve bara doğru yönelirken, alnındaki teri sildi.

"'Şaka değil,' dedi aniden Kaluna. Ona öldürecekmiş gibi baktım, öldürecekmiş gibi hissediyordum da. Ama konuşmaya ya da hamle yapmaya yeltenmedim. Çünkü çılgınca bir duyguyla önlenebileceğini umduğum felaketi bu hızlandırabilirdi.

"'Şaka değil,' diye tekrarladı Kaluna. 'Sen bir cüzamlısın, Lyte Gregory ve dürüst insanların tenine elini sürmeye hakkın yok – dürüst insanların temiz tenine.'

"O zaman Gregory patladı.

"'Şaka çok ileriye gitti! Bırak artık! Bırak diyorum, Kaluna, yoksa seni benzetirim!'

"'Bakteriyolojik bir incelemeden geç,' diye onu yanıtladı Kaluna, 'sonra beni benzetebilirsin – ölümüne, istersen. Aman be adam, şu aynada kendine baksana. Görebilirsin. Herkes görebilir. Aslan suratı oluşturuyorsun. Derinin şurada, gözlerinin üzerinde koyulduğunu görüyor musun?'

"Lyte baktı da baktı, ellerinin titrediğini görüyordum.

"'Ben bir şey görmüyorum,' dedi sonunda, sonra da hapa–haole'ye döndü. 'Kara bir kalbin var, Kaluna. Bana hiç kimsenin bir diğerine yaşatmaya hakkının olmadığı bir korku yaşattığını da itiraf etmekten utanmıyorum. Sözüne inanıyorum. Şimdi gidip bu işi halledeceğim. Doğrudan Doktor Strowbridge'e gidiyorum. Geri döndüğümde, kendini kolla.'

"Bize hiç bakmadan, kapıya yollandı.

"'Sen burada bekle John,' dedi, bir eliyle onu takip etmemem için işaret ederken.

"Bir grup hayalet gibi orada dikilip kaldık.

"'Doğrusu bu,' dedi Kaluna. 'Kendiniz de görebilirsiniz.'

"Bana baktılar, ben de başımla onayladım. Harry Burnley bardağını dudaklarına kaldırdı ama içmeden gene indirdi. Yarısını bar tezgâhının üzerine dökmüş-

tü. Dudakları ağlamak üzere olan bir çocuğunkiler gibi titriyordu. Ned Austin buz kovasını tangırdattı. Bir şey aramıyordu. Ne yaptığını bildiğini sanmıyorum. Kimse konuşmadı. Harry Burnley'nin dudakları hiç olmadığı kadar titriyordu. Aniden, çok kötü, habis bir ifadeyle Kaluna'nın suratına yumruk attı. Sonra da devam etti. Feci bir dayaktı. Biz ilgilenmiyorduk. Burnley'nin ne zaman durup zavallının sürünerek uzaklaşmasına fırsat verdiğini bile hatırlamıyorum. Hepimiz uyuşmuştuk.

"Doktor Strowbridge daha sonra anlattı. Lyte ofisine geldiğinde, geç saatte bir rapor üzerine çalışıyormuş. Lyte iyimserliğini yeniden kazanmış bile ve salınarak içeri girmiş, Kaluna'ya biraz kızgınmış ama kendinden de eminmiş. 'Ne yapabilirdim ki?' diye bana sordu Doktor. 'Hasta olduğunu biliyordum. Aylardır ilerlediğini görüyordum. Ona yanıt veremedim. Evet diyemedim. Dağılıp ağlamaya başladığımı sana söylememde bir mahsur yok. Bakteriyolojik test için yalvardı.'

"'Bir parça kopart, Doktor,' dedi üst üste. 'Bir parça deri kopart ve test et.'

"Doktor Strowbridge'in ağlaması Lyte'ı ikna etmiş olmalı. *Claudine* ertesi sabah Honolulu'ya doğru yola çıkacaktı. Onu gemiye binerken yakaladık. Honolulu'ya gidip Sağlık Kuruluna teslim olmaya niyetliydi, biliyor musunuz. Ona bir şey yapamadık. O kadar çok insanı Molokai'ye göndermişti ki kendisi kaçınamazdı. Japonya'yı önerdik. Ama duymak bile istemedi. Tek söylediği, 'ilacı içmeliyim, dostlar,' oldu ve bunu arka arkaya tekrar etti. Bu fikir onda bir takıntı olmuştu.

"Bütün işlerini Honolulu'daki aktarma istasyonundan halletti ve Molokai'ye gitti. Orada iyi değildi. Kadrolu doktor bize yazdı ve eski halinin bir gölgesi olduğunu söyledi. Karısı ve çocukları için yas tutuyordu. Onlarla ilgilendiğimizi biliyordu ama gene de bu onu rahatsız ediyordu. Altı ay sonra Molokai'ye gittim. Cam bir duvarın bir tarafına oturdum. Diğer yanına da o oturdu. Camdan birbirimize baktık ve konuşma tüpü diyebileceğimiz bir şey aracılığıyla konuştuk. Ama umutsuzdu. Kalma konusunda kararını vermişti. Dört ölümcül saat boyunca tartıştık. Sonunda yorulmuştum. Gemim de düdük çalıyordu.

"Ama buna dayanamazdık. Üç ay sonra, *Halcyon* uskunasını ayarladık. Bir afyon kaçakçı teknesiydi ve şeytan gibi gidiyordu. Kaptanı para için her şeyi yapabilecek bir İsveçliydi ve Çin yolculuğuna değecek bir fiyat önermiştik. San Francisco'dan hareket etti, birkaç gün sonra da Landhouse'un kotrasını bir gezi için aldık. Bu yalnızca beş tonluk bir yattı ama onu kuzeydoğu ticaret rüzgârlarında elli mil boyunca rüzgârüstüne sürdük. Deniz tutması mı? Hayatta bu kadar kötü olmamıştım. Kara gözden kaybolduğunda, *Halcyon*'la buluştuk ve Burnley'le ben gemiye bindik.

"Molokai'ye yollandık ve saat on birde orada olduk. Uskunayı sabit tutup biz de bir balina teknesiyle dalgaları aşıp Kalawao'da karaya çıktık, Peder Damien'in öldüğü yerde yani. İsveçli de bizimleydi. Beline iki altıpatlar takıp bizimle geldi. Üçümüz yarımadayı aşıp iki mil kadar yürüdükten sonra Kalaupapa'ya geçtik. Binden fazla cüzamlının yaşadığı bir yerleşimde gecenin yarısında birisini aradığı-

mızı düşünün. Düşünsenize, bir alarm verilse, bitmiştik. Yabancı bir yerdi ve kapkaranlıktı. Cüzamlıların köpekleri dışarı çıkıp bize havladılar, biz de izimizi kaybettirmek için etrafı dolandık.

İşi çözen İsveçli oldu. İlk ayrık eve girdi. Kapıyı arkamızdan kapayıp ışıkları yaktık. İçeride altı cüzamlı vardı. Onları topladık ve ben yerli dilinde konuştum. İstediğimiz, bir kokua'ydı. Kokua'nın anlamı, bir yardımcıydı, hasta olmayıp, Sağlık Kurulu tarafından cüzamlılara bakmak, yaralarını sarmak ve benzeri işlerde görevlendirilen ücretli yerli. Biz onlara hâkim olmak için evde kalırken, İsveçli onlardan biriyle bir kokua bulmaya çıktı. Onu buldu ve altıpatlarıyla tehdit edip bize getirdi. Ama kokua yardımcı oldu. İsveçli evi korurken, Burnley ve ben kokua'nın yardımıyla Lyte'ın evine gittik. Yalnızdı.

"'Sizin geleceğinizi biliyordum,' dedi Lyte. 'Dokunma bana John. Ned, Charley ve diğerleri nasıllar? Boş verin, sonra anlatırsınız. Şimdi gitmeye hazırım. Burada dokuz ay kaldım. Tekne nerede?'

"İsveçliyi almak için diğer eve gittik. Ama bu arada alarm çaldı. Evlerde ışıklar yanıyor ve kapılar çarpıyordu. Kesinlikle gerekli olmadan ateş etmemeye karar vermiştik ve önümüz kesildiğinde yumruklarımız ve tabancalarımızın kabzalarıyla giriştik. Kendimi iri bir adamla baş başa buldum. Suratının tam ortasına iki kez yumruk atmama karşın, ondan kurtulamıyordum. Bana sarıldı ve yere düşüp, yuvarlanıp itişip kakışarak, tutacak yerimizi arıyorduk. Birlikte uzaklaşıyorduk ki birisi elinde bir fenerle koşarak yaklaştı. O zaman yüzünü gördüm. Karşılaştığım dehşeti nasıl

anlatayım. Bu bir yüz değildi –yalnızca çürümüş, çürümekte olan hatlar– yaşayan bir yıkıntı, burunsuz, dudaksız, bir kulağı şişmiş ve çarpılmış, omuzuna sarkıyor. Çıldırdım. Bir hamleyle beni yakınına çekti ve o kulak suratıma çarptı. O zaman tamamen aklımı kaybettim. Çok feciydi. Ona tabancamla vurmaya başladım. Nasıl olduğunu bilmiyorum ama tam ondan kurtuluyordum ki dişleriyle beni yakaladı. Bir elimin yanı dudaksız ağzındaydı. O zaman tabancamın kabzasıyla tam iki gözünün ortasına vurdum ve dişleri gevşedi."

Cudworth ay ışığında bana elini uzattı ve yaraları gördüm. Bir köpek tarafından çiğnenmiş gibiydi.

"Korkmadınız mı?" diye sordum.

"Korktum. Yedi yıl bekledim. Biliyorsunuz, hastalığın kuluçka dönemi bu kadar. Burada, Kona'da bekledim ama gelmedi. Ama bu yedi yıl boyunca, ne bir gün ne bir gece geçmedi ki... tüm bunlara... bakmayayım." Gözlerini aşağıda, ay ışığında yıkanan denizden tepemizdeki karlı zirvelere kaydırırken, sesi titredi. "Bunu kaybetmeyi, bir daha Kona'yı seyretmemeyi kaldıramazdım. Yedi yıl! Temiz kaldım. Ama bu yüzden bekâr kaldım. Nişanlıydım. Kuşku olduğu sürece evlenemezdim. Anlamadı. Birleşik Devletlere döndü ve evlendi. Onu bir daha görmedim.

"Tam cüzamlı polisten kendimi kurtardığım sırada, sanki bir süvari hücumu gibi nal sesleri ve takırtılar duyuldu. Bunu yapan İsveçliydi. Kargaşadan korkuya kapılmış ve gözetimi altındaki o mübarek cüzamlıların dört ata eyer kuşanmasını sağlamıştı. Ona hazırdık. Lyte üç kokuayı halletmişti, sonra birlikte

Burnley'i de bir–ikisinin elinden kurtardık. O zamana kadar bütün yerleşim gümbürtüyle ayağa kalkmıştı ve biz uzaklaşırken birileri bir Winchester'la arkamızdan ateş etti. Bu Molokai'nin gözetmeni Jack McVeigh olmalıydı.

"Ne yolculuktu ama! Cüzamlı atlar, cüzamlı eyerler, cüzamlı koşumlar, zifiri karanlık, ıslık çalan kurşunlar ve pek de iyi durumda olmayan bir yol. İsveçlinin hayvanı bir katırdı, üstelik o ata binmesini de bilmiyordu. Ama sonunda balina teknesine ulaştık ve tekneye dalgaları aşırtırken, Kalaupapa'dan gelen atların seslerini duyabiliyorduk.

"Şangay'a gidiyorsunuz. Lyte Gregory'yi bulun. Orada bir Alman firmasında çalışıyor. Onu yemeğe götürün, bir şarap açın. Her şeyin en iyisini verin. Ama sakın ödemesine izin vermeyin. Hesabı bana gönderin. Karısıyla çocukları Honolulu'dalar ve parayı onlara göndermesi lazım. Biliyorum, ücretinin çoğunu onlara gönderiyor ve bir münzevi gibi yaşıyor. Ona Kona'yı da anlatın. Kalbi burada. Ona Kona hakkında anlatabileceğiniz her şeyi anlatın."

JACK LONDON
Hawaii Öyküleri

1912'de yayımlanan bu altı hikâye,
on dokuzuncu yüzyılın sonu ve yirminci yüzyılın
başlarında Hawaii Adalarında geçiyor.
Güçlü tarihsel arka planıyla birlikte Hawaii üzerine
yazılan bu kitapta London,
sömürgecilerin, misyonerlerin, tüccarların
Hawaii'yi nasıl biçimlendirdiklerini
ırk ve sınıf temalarını kullanarak anlatıyor.

"Jack London uzay araçlarını küçümsemesine rağmen
'Yerçekimi'nin esas hikâyesini belirlemişti:
Hayatta kalmak."
Joyce Carol Oates

ALFA
www.alfakitap.com
/alfakitap
/alfakitap
/alfakitap

ALFA EDEBİYAT
ISBN 978-605-171-146-1